

HONORÉ BALZAC

PERIJÄTÄR

Оноре де Бальзак

Perijätär

«Public Domain»

Бальзак О.

Perijätär / О. Бальзак — «Public Domain»,

Содержание

Ensimäinen luku	5
Toinen luku	21
Конец ознакомительного фрагмента.	28

Honoré de Balzac

Perijätär

Ensimmäinen luku

Maaseutukaupungeissa tapaa usein taloja, joiden näkeminen herättää saman alakuloisen mielialan kuin synkimmät luostarit, autioimmat ahot tai surullisimmat rauniot. Ehkä samalla huomaakin noissa taloissa asustavan luostarin hiljaisuuden, aron kuivuuden ja raunioiden kuolemanmuiston, elämä ja liike on niissä niin rauhallista, että muukalainen luulisi niitä asumattomiksi, jos hänen silmänsä eivät sattumalta kohtaisi kalpeita ja kylmiä kasvoja, luostarinomaista henkilöä, joka vieraan askelten houkuttelemana on painanut päänsä ikkunaruuuusta vasten. Tämä surullinen mieliala lepäsi myöskin erään saumurilaisen talon yllä, joka nähtiin sen vuorisen kadun päässä, joka yläkaupungin kautta johti linnaan. Tämä katu, nykyään vähän käytetty, paahteinen kesällä, kylmä talven aikaan ja paikottain hyvin pimeä, vetää puoleensa huomiota pienillä piikivillä lasketun kivityksensä puolesta, joka on heleäkaikuinen ja aina puhdas ja kuiva. Silmiinpistävä on myöskin tämän koukertelevan kadun ahtaus ja sen hiljaiset talot, joita ympäröi vanhan kaupungin vallitus. Nämä rakennukset, jotka, vaikkakin puusta tehdyt, ovat jo nähneet kolme vuosisataa vierivän ylitseen, ovat mitä erilaatuisimpia ulkoasultaan ja antavat tälle Saumurin osalle aivan erikoisen mielenkiinnon muinaistutkijain ja taiteilijain silmissä. Onkin vaikeata kulkea näiden talojen ohi ihastelematta niiden valtavia tammihirsiä, joiden päihin on veistetty omituisia aiheita ja jotka mustine korkokuvineen hallitsevat useimpien rakennusten pohjakerroksia. Useissa taloissa ovat päädyt tiilikerroksen peittämät ja huippenevat suippokatoksi, jonka hirret vuosien kuluessa sateen ja päivänpaisteen vaikutuksesta ovat notkistuneet käyriksi. Vielä kiintyy katse rapistuneihin ikkunalaitteihin, joissa vaivoin huomaa niiden mustuneet taidokkaat veistokset ja jotka tuntuvat ylen heikoilta kannattamaan niitä mullalla täytettyjä ruukkuja, joissa jonkun köyhän työläisnaisen neilikat tai ruusut kukkivat. Myöskin sattuvat silmään talojen ovet, suunnattoman suurilla metallilevyillä koristetut, joihin esi-isämme ovat kirjoittaneet kotoiset hieroglyfyfinsä, joiden merkitys on jälkimaailmalta jäänyt salaan. Moni protestantti lienee niihin tunnustanut uskonsa, moni salaseuralainen niihin kätkenyt kirouksensa Henrik IV:ä vastaan. Moni porvari lienee niihin ikuistanut sukunsa ylhäisen alkuperän, sen unohdetun loistokauden kunnian. Koko Ranskan historia on noissa salakirjoituksissa. Huojuvan mökkirähjän rinnalla, jonka seinään käsityöläinen on kiinnittänyt höylänsä, ammattinsa merkin, on aatelismiehen asunto, jonka kivisen kaariportin otsikossa vielä voi nähdä merkkejä hänen vaakunastaan, minkä vuoden 1789:n jälkeen näiden seutujen yli kulkeneet vallankumoukset ovat lyöneet sirpaleiksi. Tällä kadulla ei pohjakerroksissa ole mitään silmiinpistäviä kauppaa- eikä varastohuoneita, keskiajan tuntijat voivat täällä seurata esi-isämme elämäntottumuksia niiden kaikessa yksinkertaisuudessa. Pohjakerrosten matalat kauppasuojat, joissa ei ole suuria ikkunoita eikä näytekaappeja, ovat syviä, pimeitä ja ilman koristuksia sekä ulko- että sisäpuolelta. Niiden ovet ovat kaksiosaiset ja korkeilla rautalevyillä silatut; yläovi on sisältäpäin lukittu, mutta alaovi, jossa on teräsjäniteellä varustettu kello, käy lakkaamatta. Ulkoilma ja päiväpaiste tulevat sisään tähän kosteaan luolaan joko oven yläpuolelta tai sylen korkeudella lattiasta olevasta ikkunasta, mihin ovat kiinnitetyt vankat luukut, jotka avataan aamulla ja suljetaan illalla rautapuomeilla. Samalle seinälle ovat kauppatavarat ripustetut. Mitään ei ole vain silmäkoreudeksi. Kauppatavaran laadusta riippuen on näytteillä pari kolme tynnyrillistä suolaa tai kalaa, muutamia käärojä palttinaa, köyttä, messinkitouvia, tynnyrin vanteita ja lisäksi joitakin vaatekappaleita.

Astukaamme sisään. Siistinnäköinen nuoruutta uhkuva tyttönen, jolla on valkea kaulaliina ja punaiset käsivarret, jättää sukankutimensa, menee kutsumaan isäänsä tai äitiänsä, joka tulee ja myö

teille, mitä tahdotte, mukavan levollisena, palvelevaisena tai itsetietoisena, aina luonteensa mukaan, oli paitsi että on kysymyksessä kymmenen pennin kauppa tai parinkymmenen tuhannen frangin. Tuossa istuu tynnyripuu-kauppiaas ovensa edessä ja pyörittelee peukaloitaan pakistessaan naapuriensa kanssa; itse asiassa ei hänellä näytä olevan kuin muutamia tynnyrilautoja ja kaksi tai kolme riukukantamusta; mutta satamassa hänen uhkea lautapihansa tyydyttää Anjoun tynnyrintekijäin tarpeet; ja hän tietää lautaa myöten kuinka paljon tynnyripuuta tarvitaan, kun sattuu hyvä viinivuosi. Auringon helle teki hänet rikkaaksi mieheksi, sadekuurot saattoivat hänet kukistaa. Yhtenä ainoana aamuna voi tynnyrin hinta vaihdella kahdestatoista frangista kuuteen. Tässä maanosassa samoinkuin Tourainessakin hallitsevat ilmanalan oikut kauppaelämää. Viinitarhurit, maanviljelijät, puukauppiat, tynnyrintekijät, majatalojen omistajat, laivurit, kaikki ovat riippuvaisia auringon säteistä; illalla maata pannaan pelkäävät he sydämessään, että aamulla saavat kuulla yöllä pakkasen käyneen vieraisa. He kammovat sadetta, tuulta, kuivuutta tai kaipaavat vettä, auringonpaistetta, pilviä, kukin tarpeidensa mukaan. Alituinen taistelu on käymässä taivaan valtojen ja maan askareiden välillä. Ilmapuntari milloin synkistää, milloin tekee toivorikkaiksi ihmisten kasvot. Saumurin vanhan pääkadun talojen otsikoissa on kulkija lukevinaan sanat: "Suokoon taivas kultaisen sään!" Ja naapuri vastaa naapurilleen: "Rahat tulevat taivaasta!" tietäen mitä aurinko ja sade voivat saada aikaan. Lauantaisin on jo puolipäivän aikaan turhaa koettaa tehdä edes viidenäyrin kauppaa näiden kunnan porvariensa kanssa. Jokaisella heistä on viinitarhansa tai maatilansa ja hän rientää sinne viettämään pari joutilasta päivää. Kun kaikki on etukäteen vankasti suunniteltua, myynnit ja ostokset, jää kauppiamiehelle kymmenen tuntia kahdestatoista käytettäväksi peliseuraan, havaintojen tekoon ja yhtämittäiseen naapuriensa elämän vakoilemiseen. Talonemäntä ei täällä voi ostaa peltokanaa ilman että naapuri jälestäpäin utelee aviomieheltä, oliko se hyvin paistettu. Nuori tyttö ei voi painaa päätänsä ikkunaan joutumatta toimeettomien miesryhmien huomion esineeksi. Kaikki on täällä näkyvissä eikä näillä synkillä hiljaisilla taloilla ole mitään salaisuutta. Kaikki tapahtuu avoimen taivaan alla; kukin perhe syö ovensa edustalla aamiaisensa ja päivällisensä ja suorittaa samassa paikassa myöskin aviolliset riitaisuutensa. Kadulla ei voi kävellä joutumatta tutkivain katseiden ristituleen. Ja kun muukalainen muinoin tuli tällaiseen maaseutukaupunkiin, töllesteltiin häntä joka ovelta. Tällaisiin elämäntapoihin perustuvat useat hupaiset kaskut tästä maakunnasta. Niinpä annettiin Angers'in asukkaille, jotka tekivät pilaa näistä pikkukaupunkilaisten tottumuksista, liikanimi "mahtailijat".

Vanhan kaupungin parhaat talot ovat tämän kadun yläpäässä, missä muinoin asuivat seudun aateliset. Se surun painama talo, missä tämän kertomuksen tapaukset ovat sattuneet, oli yksi noita rakennuksia, kunnianarvoisa jäännös vuosisadalta, jolloin ihmisillä ja ulkonaisilla olosuhteilla vielä oli se yksinkertaisuus, jonka ranskalaiset päivä päivältä ovat menettämässä. Kun seuraa tämän hupaisan kadun koukertelua, jossa kaikki tuo mieleen menneen ajan ja houkuttelee esiin alakuloisen tunnelman, sattuu silmä pimeähköön kadunpolvekkeeseen, jonka keskellä on herra Grandet'n talon ovi.

Herra Grandet nautti Saumurissa suurta kunnioitusta, minkä syitä ja seurauksia tuskin se voi käsittää, joka ei ole koskaan pitempää tai lyhympää aikaa oleskellut maakunnassa. Grandet, jota jotkut vielä elossa olevat vanhukset kutsuvat "isä Grandet'ksi", oli 1789 varakas tynnyrintekijä, joka taisi lisäksi lukea, kirjoittaa ja laskea. Kun Ranskan tasavalta möi Saumurin ympäristöllä kirkon tiluksia, oli tynnyrintekijämme nelikymmenvuotias ja oli juurikaan nainut rikkaan puukauppiaan tyttären. Ottaen mukaansa kaiken irtaimen omaisuutensa ja vaimonsa myötäjäiset lähti hän niiden hurjien tasavaltalaisten luo, joiden toimenä oli kansallistilusten myöminen, ja keinotteli itselleen voileivän hinnasta, tosin laillisesti, mutta ei silti oikeudenmukaisesti, seudun kauneimmat viinimäet, vanhan abotintilan ja muutamia karjakartanolta. Koska Saumurin asukkaat olivat varsin vähäisessä määrässä kumousmielisiä, pidettiin isä Grandet'ta uskaliaana miehenä, tasavaltalaisena, isänmaanystävänä, neropattina, jolla oli uusia ajatuksia, vaikka tynnyrintekijä ei itse asiassa ajatellut muuta kuin viinitarhojaan. Hänet nimitettiin Saumurin piirikunnan hallinnon jäseneksi ja hänen rauhaa rakastava toimintansa tuntui niinhyvin valtiollisen kuin käytännöllisen

elämän aloilla. Valtiollisesti suojeli hän vanhan järjestelmän miehiä ja teki kaikkensa estääkseen maastamuuttaneiden tiluksien myömistä. Käytännössä taas hankki hän tasavaltalaiselle armeijalle parisen tuhatta astiata valkeata viiniä, mistä hän antoi maksaa itselleen runsaan korvauksen uhkeiden niittymaiden muodossa, jotka olivat kuuluneet juurikään lakkautettuun naisluostariin. Konsulihallituksen aikana tehtiin kunnan Grandet'sta määri. Yleisiä asioita hän hoitikin kelpo tavalla, mutta vielä paremmin viinimäkiään. Keisarikunnan aikana tuli hänestä taas pelkkä herra Grandet. Napoleon ei rakastanut tasavaltalaisia ja pani Grandet'n sijalle, jota pidettiin jakobiininä, rikkaan tilanomistajan, joka myöhemmin sai paronin arvonimen. Grandet luopui ilman kaipausta kunnallisista kunniaitoimistaan. Hän oli, tietysti kaupungin parasta silmällä pitäen, antanut rakentaa ensiluokkaiset tiet mautiloilleen. Talostaan ja mautiloistaan, jotka olivat taidolla viljeltyt, maksoi hän vain vähäisen veron. Ja hänen viinitarhansa, tarkoituksenmukaisesti järjestettyinä ja hoidettuina, tuottivat parasta viiniä. Hän olisi sanalla sanoen voinut tavoitella kunnialegionan ristiä.

Tällä kannalla olivat asiat vuonna 1806. Herra Grandet oli silloin viidenkymmenen seitsemän ja hänen vaimonsa noin kolmenkymmenen kuuden ikäinen. Heidän ainoa tyttärensä, aviollisen rakkauden hedelmä, oli täyttänyt kymmenen vuotta. Herra Grandet, jota sallimus nähtävästi tahtoi lohduttaa arvotoimien menettämisestä, peri samana vuonna ensin rouva de la Gaudinièren, rouva Grandet'n äidin, syntyään de la Bertellière, sitten vanhan herra Bertellièren, edellisen isän, ja vielä lisäksi rouva Gentillet'n, äidinäitinsä. Kukaan ei aavistanut näiden perintöjen merkitystä. Nämä kolme vanhusta olivat pitkän aikaa ahneesti keränneet rahansa arkkuihinsa voidakseen niistä kerran rauhassa nauttia. Vanha herra Bertellière nimitti rahojen sijoittamista tuhlailuksi ja hänelle tuotti rahojen näkeminen suurempaa mielihyvää kuin niiden koroista nauttiminen. Saumurin asukkaat laskivat sentähden hänen varallisuutensa vain hänen kiinteän omaisuutensa mukaan. Nyt saavutti herra Grandet täten siis toisen arvomahdin, rahan; ja hänestä tuli seudun mahtavin mies. Hänellä oli sata tynnyrinalaa viinimaata, joka hyvinä vuosina lahjoitti hänelle tuhansia astioita viiniä. Sitäpaitsi oli hänellä kolmetoista karjakartanoa, vanha abotintila, jonka akkunat hän säästäväisyydestä oli antanut muurata umpeen, satakaksikymmentä seitsemän tynnyrinalaa niittyä, missä kasvoi ja kukoisti kolme tuhatta poppeliä, jotka olivat istutetut 1793. Myöskin se talo, jossa hän itse asui, oli hänen. Tällainen oli hänen kaikille näkyvä omaisuutensa. Kuinka paljon hänellä oli muita varoja, sitä saattoi vain kaksi henkilöä likimain arvailla: toinen oli herra Cruchot, notario, jonka toimena oli avustaa Grandet'ta rahojen sijoittamisessa, toinen oli herra des Grassins, Saumurin rikkain pankkiiri, jonka liikeyrityksiin viinitarhuri salaisesti otti osaa. Vaikkakin vanha Cruchot ja herra des Grassins pitivät tapanaan sitä uskollista salaisuuksien säilyttämistä, jonka avulla maaseudulla helposti voi hankkia luottamusta ja varallisuutta, osottivat he julkisesti herra Grandet'ta kohtaan niin suurta kunnioitusta, että syrjäiset saattoivat sen mukaan arvioida entisen määrin omaisuuden suuruuden. Niinpä ei ollutkaan koko Saumurissa ainoatakaan sielua, joka ei olisi ollut vakuutettu siitä, että herra Grandet'lla oli salainen aarre, arkku täynnä kultarahoja, joiden penkominen yön aikaan tuotti hänelle arvaamattomia nautinnon hetkiä. Toiset saiturit saivat tästä tavallaan täyden varmuuden nähdessään miehen silmät, joille keltainen metalli näytti ikäänkuin lainanneen oman värinsä. Miehen katse, jolla on tapana nautinnolla hivellä kultakasoja, saa aina, samoin kuin elostelijan, pelurin ja hovimiehen, eräänlaisen selittämättömän ilmeen, ikäänkuin epävakaa, ahneen, salaperäisen kiillon, mikä ei niiltä jää huomaamatta, joilla on samoja mielihaluja. Tällaisten ihmisten katseet muodostavat ikäänkuin intohimojen salaseuran merkkikielen. Herra Grandet herätti ihmisissä siis sitä kunnioitusta, mitä voi vaatia mies, joka ei ole kenellekään penniäkään velkaa, joka entisenä tynnyrintekijänä ja viinitarhurina voi tähtientuntijan tarkkuudella sanoa, tarvitaanko ensi viininkorjuussa tuhat vaiko ainoastaan viisisataa vatia, mies, joka ei koskaan ollut kauppasuunnitelmissaan pettynyt, vaan osasi aina pitää tynnyreitä kaupan, koska niistä maksettiin paremmin kuin muusta kauppatavarasta, ja ymmärsi pitää viininsä kellarissa kunnes sai siitä kaksisataa frangia, kun pikkukauppiat saivat myödä omansa sadasta. Vuoden 1811:n mainio viinisato, jonka hän taisi säilyttää hyvin ja myödä vähissä erin, tuotti hänelle enemmän kuin kaksisataa neljäkymmentä tuhatta frangia. Raha-asioissa

oli herra Grandet puoleksi tiikeri, puoleksi boakäärme. Hän osasi maata väijyksissä, pitää saalistaan silmällä ja sitten yllättää sen yhdellä hyppäyksellä; tämän jälkeen avasi hän kukkaronsa suun ja nielasi taalerinsa sekä asettui sitten levolle rauhallisena kuin käärme, joka sulattaa ruokaansa, intohimottomana ja kylmänä. Kukaan ei nähnyt hänen kulkevan ohitse tuntematta pelon sekaista kunnioitusta. Kuka saumurilainen ei olisi itse kaikessa hiljaisuudessa tuntenut hänen käpäliensä raatelua? Kenelle oli herra Cruchot lainannut tarvittavat rahat maatilan ostoon, mutta kahdeksan prosentin korkoa vastaan; kenelle oli herra des Grassins diskontannut vekselin, mutta vaatien suunnatonta välirahaa. Eikä kulunut päivääkään, ettei herra Grandet'n nimeä olisi mainittu, olipa sitten että se tapahtui kauppatorilla tai iltaseurojen keskustelun aikana. Olipa muutamille muinaisen viinitarhurin rikkaus suorastaan isänmaallisen ylpeyden aihe. Moni kauppias ja moni ravintolaniisäntä sanoikin muukalaisille huomattavan tyytyväisenä:

– Herraseni, meillä on täällä pari kolme miljoonataloa, mutta kuinka paljon herra Grandet omistaa, sitä ei hän edes itse tiedä!

Vuonna 1816 arvioivat Saumurin tottuneimmat omaisuuden tuntijat tämän kunnan miehen varallisuuden noin neljäksi miljoonaksi; mutta vuodesta 1793 vuoteen 1817 oli hän ansainnut tiloistaan keskimäärin enemmän kuin satatuhatta frangia vuodessa ja niin oli syytä luulla, että hänen rahallinen omaisuutensa suunnilleen vastasi hänen maatilojensa arvoa. Jos sentähden boston-pelin jälkeen tai viininviljelyksestä puhuessa pakina sattui kääntymään herra Grandet'hen, virkkoivat asiantuntevimmat: "Isä Grandet?.. Isä Grandet'lla täytyy olla viisi kuusi miljoonaa".

– Te olette taitavampi laskumestari kuin minä, sillä minä en ole koskaan päässyt tuntemaan hänen koko omaisuutensa arvoa, vastasivat herra Cruchot tai herra des Grassins, jos he sattuivat tuollaista puhetta kuulemaan.

Jos joku parisilainen puhui Rothschildista tai herra Laffittesta, kysyivät saumurilaiset, olivatko he yhtä rikkaita kuin herra Grandet. Ja jos parisilainen ivallisesti hymyillen tähän vastasi myöntävästi, katselivat he toisiaan ja puistivat päitään epäillen tiedon todenperäisyyttä. Tämä valtava omaisuus peitti kultaisella verholla kaikki miehen teot ja toimet. Jos muinoin jotkut yksityisseikat hänen elämästään olivat antaneet aiheita hymyilyyn, olivat pian nauru ja pilkka kulutetut loppuun. Pienimmissäkin seikoissa oli herra Grandet tullut kaupunkilaistensa esikuvaksi. Hänen sanojaan, pukuaan, liikkeitään, hänen tapaansa räpytellä silmiään matkittiin kaikkialla, sillä niitä tutkittiin samalla huolella kuin luonnontieteilijä tutkii hyönteisiä, ja niinpä olikin tultu siihen tulokseen, että jokaisen hänen pienimmänkin liikkeensä alle kätkeytyi syvä, mykkä viisaus.

– Tuleepa pian ankara talvi, sanottiin, isä Grandet on vetänyt käsiinsä turkishansikkaansa: meidän täytyy korjata viinisatomme. – Isä Grandet ostaa runsaasti tynnyripuuta, tänä vuonna tulee hyvä viinisato.

Herra Grandet ei koskaan ostanut lihaa eikä leipää. Hänen pehtorinsa toivat hänelle joka viikko riittävän määrän salvokukkoja, kananpoikia, munia, voita ja viljaa. Hänellä oli mylly, jonka hoitajalla oli määrä toimittaa hänelle muun muassa jyviä ja leseitä. Suuri Nanon, hänen ainoa palvelijattarensa, joka ei enää ollut nuori, leipoi joka lauantai leivät talon tarpeiksi. Myöskin oli herra Grandet tehnyt puutarhojensa vuokraajien kanssa sen sopimuksen, että nämä pitivät huolta hänen vihannestarpeistaan. Hedelmiä sai hän sellaisen määrän, että siitä riitti vielä torille myötäväksi. Polttopuun sai hän vanhoista aitauksista ja häkeistä, joista hän vähitellen vapautti peltonsa. Pehtorit kävivät tätä varten asianalkaen kaupungissa, sijoittivat puun Grandet'n vajaan ja saivat siitä vastalahjaksi hänen kiitöksensä.

Hänen ainoat tunnetut menoeränsä olivat rippiäyri, vaimonsa ja tyttärensä vaatetus ja maksu erityisestä tuolista kirkossa; näihin tulivat lisäksi menot valosta, Nanonin palkka, kattilain tinaus, veronmaksu ja rakennusten korjaus. Hän oli hiljan hankkinut itselleen kuusisataa auranalaa metsää, jonka vartioimisen hän uskoi naapurinsa metsänvartijoille, luvaten näille korvausta työstä. Vasta tämän anastuksen jälkeen söi hän toisinaan metsänriistaakin.

Hänen tapansa olivat hyvin yksinkertaiset. Hän puhui vähän. Tavallisesti tulkitsti hän ajatuksensa pienissä painavissa lauseissa, hiljaisella äänellä. Vallankumouksesta saakka, jolloin hän ensi kertaa käänsi huomion puoleensa, oli kunnon Grandet alkanut sammaltaa varsin väsyttävällä tavalla, mikä etenkin tuli näkyviin, jos hänen täytyi puhua pitempään tai vastata johonkin väitteeseen. Mutta tämä hänen sammaltelunsa, tämä puheen keskeyttely, tämä hänen näennäinen loogillisuuden puutteensa, jota saattoi pitää puutteellisen kasvatuksen aiheuttamana, kaikki tämä olikin teeskentelyä. Muutamat tässä kertomuksessa esitetyt tapaukset riittävät tätä perustelemaan. Muuten oli hänellä aina varalla neljä puheentapaa, selvää kuin algebran lausemat, jotka saivat pelastaa hänet kaikista elämän ja kaupanteon pintehistä: "En tiedä. En voi. En tahdo. Katsokaamme." Hän ei koskaan sanonut "kyllä" tai "ei", eikä koskaan kirjoittanut sanaakaan.

Jos häntä puhuteltiin, kuunteli hän kylmäverisesti, laski leukansa oikeaan käteensä ja nojasi oikean kyynäspäänsä vasempaan kämmeneensä. Hän muodosti joka asiasta oman mielipiteensä, josta hän ei koskaan luopunut. Pienempiäkin kauppa-asioitansa mietti hän pitkät ajat. Ja kun hänen vastustajansa taitavan keskustelun jälkeen oli päässyt hänen salaisten suunnitelmiansa perille ja luuli jo voittaneensa hänet, sanoikin hän äkkiä:

– En voi mitään päättää, ennen kuin olen neuvotellut vaimoni kanssa.

Hänen vaimonsa, jota hän piti täydellisessä orjuudessa, oli hänelle mukava hätävara kaupanteossa. Grandet ei koskaan käynyt kenenkään luona vieraisissa eikä myöskään itse koskaan ketään kestinnyt, hän ei pitänyt mitään melua ja näytti säästelevän kaikkea, myöskin ruumiinsa liikkeitä. Hän ei tullut koskaan toisia liian lähelle, koska hän aina oli kunnioittanut mieskohtaista omistusoikeutta.

Kuitenkin, huolimatta hänen lempeästä äänestään ja varovaisesta esiintymisestään, ottivat joskus muinaisen tynnyrintekijän puhetapa ja käytös oikeutensa, varsinkin kotosalla, missä hän oli vähimmin varuillaan.

Mitä ruumiillisiin suhteisiin tulee, oli Grandet viiden jalan korkuinen, tanakka ja leveäharteinen. Hänen pohkeensa olivat kaksitoista tuumaa ympärimitaten ja hänen polvensa olivat kyhmyiset. Hänen kasvonsa olivat pyöreät, ahvettuneet, rokonarpiset, hänen leukansa oli suora, hänen huulensa olivat vailla kaarevuutta ja hänen hampaansa olivat valkeat, hänen silmillään oli sama levollinen ja ahmiva ilme, jonka kansa sanoo olevan basiliskeilla; hänen otsastaan, joka oli täynnä poikkijuovia, ei puuttunut merkitseviä ulkonemia, hänen keltaiset hiuksensa, joissa oli valkeita hapsia joukossa, olivat kuin kulta ja hopea, kuten eräillä nuorilla ihmisillä oli tapana sanoa, jotka eivät tienneet, kuinka vaarallista oli tehdä pilaa herra Grandet'sta; hänen juuresta leveässä nenässään oli suoninen kyhmy, jossa kansa sanoi pahuuden asustavan. Yleensä todisti hänen ulkomuotonsa vaarallista viekkautta, kylmää harkintaa ja sellaisen miehen itsekkäisyyttä, joka on tottunut kaikkiin sairain nautintoihin. Ainoa ihminen, johon nähden hän ei ollut kokonaan välinpitämätön, oli Eugénie, hänen ainoa tyttärensä ja ainoa perijänsä. Muuten osotti hänen ryhtinsä, käytöstapansa ja käyntinsä sitä luottamusta itseensä, jonka mies voi saavuttaa, kun hänellä on kaikissa yrityksissään ollut onni myötä. Vaikkakin siis herra Grandet'n tavat saattoivat joskus näyttää lempeitä ja pehmeitä, oli hänellä kuitenkin rautainen luonne.

Hän kävi aina samaan tapaan puettuna ja jos joku juuri hänet näki, näki hän hänet sellaisena kuin hän oli jo 1791. Hänellä oli kömpelöt, nahkahihnalla solmitut kengät, juovikkaat villasukat, kastanjanruskeat polvihousut hopeisine solkineen, ruskean ja keltaisen kirjava samettiliivi, joka oli napitettu kaulaan saakka, avara ruskea nuttu, jossa oli suuret laskokset, musta kaulaliina ja kvääkerihattu. Hänen käsineensä, jotka olivat yhtä lujat kuin santarmien, kestivät kaksikymmentä kuukautta, ja pitääkseen niitä puhtaina, laski hän ne aina totuttuun tapaan samaan paikkaan hattunsa reunalle.

Muuta ei Saumur tiennyt tästä miehestä.

Vain kuudella saumurilaisella oli oikeus tulla tähän taloon. Kolmesta ensimmäisestä oli merkillisin herra Cruchot'n veljenpoika. Sitten kun tämä nuori mies oli nimitetty Saumurin ylimmän

oikeusistuimen presidentiksi, oli hän liittänyt Cruchot'n nimeen myöskin Bonfons'in, ja hänen pyrkimyksensä päämäärä oli hankkia jälkimäiselle nimelle vielä enemmän loistoa kuin Cruchot-nimellä oli. Hän merkitsi nimensä C de Bonfons. Jos joku asianajaja oli kyllin ymmärtämätön kutsuakseen häntä "herra Cruchot'ksi", sai hän pian tietää, minkä tyhmän kepposen oli tehnyt. Tuomari oli suopea niitä kohtaan, jotka kutsuivat häntä "herra presidentiksi", ja hänen koko viehättävän hymynsä armon saivat osakseen imartelijat, jotka kutsuivat häntä "herra de Bonfons'iksi". Presidentti oli kolmenkymmenen kolmen ikäinen; hänellä oli hallussaan Bonfons'in maatila, joka antoi vuodessa tuloja seitsemän tuhatta frangia; sitäpaitsi tiesi hän saavansa periä setänsä, notarion, sekä toisenkin setänsä, Saint-Martin de Tours'in tuomiokapitulin pään, joka niinkään kävi rikkaan kirjoissa. Nämä kolme Cruchot'ta, joita tuki lukematon joukko sukulaisia ja jotka olivat suhteissa pariin kymmeneen kaupungin perheeseen, muodostivat kokonaisen puolueen, kuten muinoin Medicit Firenzessä; mutta samoin kuin Mediceillä, oli Cruchot'illakin Pazzinsa.

Rouva des Grassins, jolla oli kolmenkolmatta vuotias poika, seurusteli ahkerasti rouva Grandet'n kanssa, toivoen saavansa vielä aikaan avioliiton rikkaan Adolfinsa ja Eugénien kesken. Herra des Grassins, pankkiiri, auttoi kaikin puolin vaimonsa suunnitelmia niiden alinomaisten ystävänpalvelusten kautta, joita hän salaa teki vanhalle saiturille, ja hän tuli aina oikeaan aikaan taistelutantereelle. Näillä kolmella Grassins'illa oli myöskin omat puoluelaisensa, sukulaisensa ja uskolliset liittoveljensä.

Cruchot-laisten puolelta koetti kirkkoherra, joka oli sukunsa Talleyrand, veljensä, notarion, avustamana tehdä tyhjäksi pankkiirinrouvan laskelmat ja varata rikkaan perijättären veljenpojalleen, presidentille. Tämä Cruchotlaisten ja des Grassins'ien salainen kilvoittelu, jonka palkinto oli Eugénie Grandet'n käsi, oli kaupungin seurapiireissä yleisenä puheenaiheena. Meneekö neiti Grandet naimisiin presidentin vaiko Adolf des Grassins'in kanssa? Tähän kysymykseen tiesivät jotkut antaa sen vastauksen, ettei herra Grandet anna tyttärtään kummallekaan. Tämä kunnianhimoinen tynnyrintekijä etsi, niin väittivät he, vävykseen Ranskan pääriä, joka kahdensadan tuhannen vuotuisista koroista suostuisi ottamaan sukuunsa Grandet'n tynnyreineen päivineen. Toiset taas selittivät, että herra ja rouva Grassins olivat ylhäistä sukua sekä hyvin rikkaita, että heidän Adolfinsa oli hieno nuori mies, ja että sellaisen avioliiton toki pitäisi tyydyttää miestä, jolla ei ollut mitään sukuperää ja jonka koko Saumur oli nähnyt tynnyrintekijän piilu kädessä vaeltavan ja joka sitä paitsi oli kerran kantanut punaista jakobiinimysä. Tarkkanäköisimmät olivat taas tehneet sen huomion, että herra Cruchot de Bonfons'ille oli talo joka hetki avoinna, kun sitä vastoin hänen kilpailijansa kävi siellä vain sunnuntaisin. Muutamat sen sijaan hokivat että rouva des Grassins oli liian hyvä ystävä Grandet'n perheen naisväen kanssa, jottei hän saisi tahtoaan perille, kun taas jotkut sanoivat tietävänsä, että abbé Cruchot oli maailman ovelin mies, ja että pappi kyllä aina suoriutuisi pelistä naistakin vastaan. – "Tasaväkistä peliä!" sanoi joku Saumurin neropatti.

Seudun vanhimmat asiantuntijat väittivät, että Grandet oli liian suuri saituri salliakseen perheensä omaisuuden joutua vieraihin käsiin. Heidän tietojensa mukaan oli Eugénien määrä mennä naimisiin erään parisilaisen Grandet'n, rikkaan viinikauppiaan pojan kanssa. Tähän vastasivat Cruchot'n ja Grassins'in puoluelaiset:

– Kolmeenkymmeneen vuoteen eivät veljekset ole toisiaan nähneet. Sitäpaitsi on parisilainen Grandet suunnitellut pojalleen suuremman tulevaisuuden. Hän on piirineuvoston puheenjohtaja, edusmies, eversti kansalliskaartissa ja kauppaoikeuden tuomari, hän ei tahdo mitään tietää Saumurin Grandet'sta, vaan aikoo naittaa poikansa jonkun napoleonilaisen herttuan perheeseen.

Mitäpä ei olisikaan puhuttu rikkaasta perijättärestä, joka oli tunnettu kahdenkymmenen peninkulman päähän, aina lähikaupunkiin saakka!

Vuoden 1818 alussa anastivat Cruchot-laiset itselleen huomattavan edun Grassins'eihin verraten. Froidfondin kolmen miljoonan maatila, joka oli tunnettu puistostaan, ihanasta linnastaan, karjakartanostaan, koskistaan, lammikoistaan ja metsistään, joutui myötäväksi, kun nuoren markiisi Froidfondin täytyi muuttaa omaisuutensa rahaksi. Notario Cruchot, presidentti Cruchot ja

kirkkoherra Cruchot liittolaisineen estivät kaupan tapahtumasta vähittäin. Notario sai nuorenherran myömään tilansa kokonaisuudessaan selittämällä kuinka paljon selkkauksia ja rettelöitä tulisi, jos useammalta ostajalta täytyisi periä heidän maksettaviaan; sensijaan oli herra Grandet varma ostaja ja hän pystyi maksamaan koko hinnan käteisellä. Näin viskattiin kaunis markiisinlinna Grandet'n ahaaseen kitaan, ja koko Saumurin hämmästykseksi maksoi hän kohta oston jälkeen täyden kauppahinnan. Huhu tästä tapauksesta kulki aina Nantes'iin ja Orleans'iin saakka.

Grandet tuli ensi kertaa linnaansa samalla hetkellä kuin sinne palasi yksi sen hedelmävankkureista. Heitettyään valtiaan silmäyksen omaisuuteensa, palasi hän Saumuriin varmana huomiostaan, että oli sijoittanut rahansa viiden prosenttiin korkoa vastaan. Hän päätti kohta pyöristää markiisilinnan alueita yhdistämällä siihen muut tiluksensa. Mutta täyttääkseen taas kukkaronsa, johon oli tullut paha lovi, päätti hän hakkauttaa maahan metsänsä, yksinpä poppelitkin niittymailta.

On helppo ymmärtää, mikä merkitys Saumurissa oli Grandet'n talolla, valkealla, kylmällä, hiljaisella talolla, joka oli kaupungin ylimmällä paikalla, muurinraunioiden ympäröimä.

Oven kamana japielukset olivat, samoin kuin koko talokin, patakiveä, tuota Loiren rannoilta peräisin olevaa valkeaa kiveä, joka on niin haurasta, että se keskimäärin kestää tuskin kahta vuosisataa. Ilmaston vaikutuksesta oli ovi tullut niin täyteen rakoilemia, että se näytti kuin madonsyömältä ja muistutti jossain määrin vankilan porttia. Oven päällä oli kovasta kivistä vuoltu korkokuva, joka esitti neljää vuodenaikaa, mutta sekin oli jo kokonaan rapistunut ja mustunut. Tämän yläpuolelta pisti esiin seinänulkonema, jolla kasvoi kaikenlaista rikkaruohoa, kuten nokkosia, juhannuskukkia, peltokiertoja ja ratamoita sekä pieni kirsikkapuu, joka oli jo ehtinyt verraten korkeaksi. Itse ovi oli tammipuusta, ruskettunut ja rapistunut, täynnä halkeamia, näköjään heikko, mutta itse asiassa sangen vahva rautasiloineen, jotka muodostivat mittaosopillisiä kuvioita. Oven keskikohdalla oli pieni nelikulmainen ristikolla varustettu ikkuna ja sen alapuolella riippui ovenkolkutin, jonka kädensijaan oli veistetty irvistävä miehenpää. Tämä omituisen näköinen kolkutin olisi varmaan muinaistutkijassa herättänyt suurta mielenkiintoa varsinkin noiden kummallisten kasvojen tähden, jotka pitkäaikaisesta käytännöstä olivat jo kuluneet pilalle. Pienen ristikkoikkunan kautta, joka oli ollut kansallissotien aikana kurkistusreikänä, minkä läpi ystävä tunnettiin ystäväksi, saattoivat uteliaat ohikulkijat nähdä pimeän vihreähkön käytävän sekä sen päässä vanhat portaat, mitkä johtivat puutarhaan, jota hauskaasti ympäröivät paksut kosteat muurit, alati vettä tihkuvat ja köynnöskasvien peittämät. Nämä muurit olivat muinaisia linnoitusvalleja ja niiden harjalla oli naapuritalojen istutuksia.

Talon alikerrassa oli perheen tärkein huone, jonka ovi aukeni suoraan porttihalviin. Harvat tuntevat mitä merkitsee perheen asuinhuone Anjoun, Tourennen ja Berrin pikkukaupungissa. Se on samalla kertaa odotushuone, sali, budoaari ja ruokahuone; se on yhteisen kotielämän näyttämölava. Tänne saapui neljännesvuosittain parturi leikkaamaan herra Grandet'n tukkaa, tänne tulivat pehtorit, pappi, aliprefekti ja myllypoika. Tässä huoneessa, jonka molemmat ikkunat olivat kadulle päin, oli laudoitettu laattia; vanhanaikainen, harmaa laudoitus kattoi seinät ylhäältä alas, kattopalkit olivat niinkään harmaalla värillä silatut ja niiden väliset pinnat olivat valkealla, mutta nyt jo kellastuneella muurisavella kalkitut. Vanha kuparinen korkokuvilla varustettu kello koristi valkokivistä karkeasti hakatun kamiinin reunaan, jonka yläpuolella oli vihertävä peili, mikä oli laidoista hiottu viistoon, niin että saattoi nähdä lasin paksuuden. Kamiinin kummallakin puolen oli kuparinen kullattu kynttilänjalka, molemmat kaksihaaraisia; jos otti kynttilöistä pois niiden ruusunmuotoiset suojustimet, saattoi niitä käyttää jokapäiväistäkin tarvetta varten. Tuoleja peitti vanhanaikainen koruompelus, johon aiheet olivat otetut La Fontainen tarinoista; mutta tämä täytyi tietää etukäteen, sillä muuten olisi sitä ollut vaikea arvata, värit kun olivat aivan vaalenneet ja kuviot kuluneet välttämättömien korjausten vuoksi. Tämän huoneen kussakin neljässä nurkassa olivat jonkunlaiset ruoka-hyllyt, jotka ylempänä muodostuivat kaapiksi. Vanha pelipöytä, jonka pinnassa oli mosaiikkikuvioita, mitkä keskikohdalla muodostivat shakkilaudan, oli asetettu ikkunain välisen seinän vierustalle. Tämän pöydän yläpuolella oli pitkulainen barometri mustissa kehyksissä

nauhoineen ja kultakirjailuineen, joita kärpäset kuitenkin olivat kohdelleet niin huonosti, että niiden alkuperäinen asu jäi arvoitukseksi. Kamiinin vastaisella seinällä oli kaksi liituväritaulua, joista toisen sanottiin kuvaavan rouva Grandet'n isoisää, vanhaa herra Bertillièreä ranskalaisena kaartin luutnanttina, toisen taasen rouva Gentillet-vainajaa paimenettarena. Kummassakin ikkunassa olivat punaiset uutimet, jotka olivat kiinnitetyt tupsuilla varustettuihin silkkinyöreihin. Nämä upeat uutimet, jotka huonosti sopivat Grandet'n yksinkertaisiin tapoihin, olivat talon ostossa joutuneet hänen haltuunsa samoin kuin peili, kello, kirjo-ompelella päällystetyt tuolit sekä ruusupuiset nurkkahyllyt. Sen ikkunan ääressä, joka oli lähinnä ovea, oli pienellä alustalla ruokotuoli, kyllin korkealla, jotta rouva Grandet saattoi siitä nähdä kaikki ohikulkijat. Pieni kirsikkapuinen työpöytä täytti muun ikkunanedustan ja Eugénie Grandet'nkin pieni nojatuoli oli sen vieressä. Viisitoista vuotta olivat äiti ja tytär istuneet näillä paikoillaan huhtikuusta marraskuuhun ahkerassa työssä päivien rauhallisesti vaihtuessa. Ensi päivänä marraskuuta saattoivat he muuttaa talvisille sijoilleen kamiinin ääreen. Vasta tuona päivänä salli Grandet arkituvassa lämmitettävän ja viime päivänä maaliskuuta lakkasi taas lämmitys, huolimatta kevätkylmistä tai syyspakkasista. Pienen kyökistä säästyneillä hiilillä täytetyn lämmityskojeen avulla, jonka kunnan Nanon oli heille varannut, pitivät he aamuisin ja iltasin koleina huhtikuun ja lokakuun päivinä jäseniään lämpiminä parhaansa mukaan. Äiti ja tyttö huolehtivat kaikista talon liinatarpeista ja he käyttivät niin tarkoin päivänsä tähän työhön, että Eugénien täytyi kieltäytyä muutaman tunnin unesta, jos hän tahtoi neuloa äidilleen kauluksen, ja tämäkin täytyi hänen tehdä isältään varkein, koska isä ei sallinut turhaa valon kulutusta. Saituri oli nimittäin jo pitkät ajat suurelle Nanonille ja tyttäreilleen jakanut kynttilät samoin kuin hän joka aamu jakoi leivän ja muut päivän välttämättömät tarpeet.

Suuri Nanon oli kenties ainoa olento, joka olisi kyennyt kestämään tämänlaatuista isännyyttä. Koko kaupunki kadehti Grandet'ltä tätä palvelijataria. Suuri Nanon, joka oli saanut liikanimensä siitä, että hän oli viisi jalkaa ja kahdeksan tuumaa pitkä, oli ollut Grandet'n palveluksessa kolmekymmentä viisi vuotta. Vaikka hänellä oli palkkaa vain kuusikymmentä frangia, pidettiin häntä kuitenkin yhtenä Saumurin rikkaimmista palvelijattarista. Kun hän oli kolmekymmentä viisi vuotta säästänyt kuudetkymmenet franginsa, oli hän voinut sijoittaa herra Cruchot'lle neljä tuhatta frangia kiinnitystä vastaan. Tämä suuren Nanonin pitkäaikaisen itsepäisen säästäväisyyden tulos näytti jättiläismäiseltä. Kaikki muut palveluspiiat, jotka näkivät, että tällä viisikymmenvuotias-poloisella oli leipää vanhojen päivänsä varaksi, kadehtivat häntä siitä, ajattelematta sitä orjuutta, jonka kautta hän oli varansa hankkinut. Kun tämä palvelustyttö oli kahdenkymmenen kahden vuotias ei hänen vielä ollut onnistunut saada mistään palvelijattaren tointa, hänen ulkomuotonsa kun oli hyvin luotaantyöntävä. Vastenmielisyys hänen olentoaan kohtaan oli kuitenkin varsin epäoikeutettu, sillä jos hänen kasvonsa olisivat olleet kaartin krenatöörin hartioilla, olisi niitä varmaan suuresti ihailtu; mutta ihmiset tahtovat, että kaikki on omalla paikallaan. Kun hänen täytyi lähteä tulipalossa hävitetystä kartanosta, jossa oli ollut lehmien paimenena, tuli hän Saumuriin, etsien täältä palvelijattaren tointa. Herra Grandet ajatteli niihin aikoihin naimisiin menoa ja hän tahtoi sentähden täydentää talouttansa. Hän näki tämän tytön palaavan tyhjin toimin ovelta ovelle. Tynnyrintekijänä osasi hän antaa arvoa ruumiilliselle voimalle ja ymmärsi kohta, mikä hyöty hänellä tulisi olemaan tästä herkulesmaisesta naisesta, joka seisoi jaloillaan varmana kuin kuusikymmenvuotias tammi ja jolla lisäksi oli leveä selkä, kuorma-ajurin kädet, sekä yhtä järkkymätön rehellisyys kuin koskematon neitsyys. Eivät edes syylät, jotka koristivat näitä sotilaallisia kasvoja, ei tiilenpunainen iho, eivät suonikkaat käsivarret eivätkä ryysyt peloittaneet tynnyrintekijää, joka kuitenkin vielä oli siinä iässä, jolloin sydämelläkin tavallisesti on sananvuoronsa. Hän antoi tyttöparalle vaatteita, kengät, ravintoa sekä palkan ja piti häntä palveluksessaan millään tavalla häntä pahoin kohtelematta.

Kun suuri Nanon huomasi itseään tällä tavoin pideltävän, itki hän salaa ilosta ja kiintyi lujin sitein tynnyrintekijään, joka puolestaan kohteli häntä kuin ainakin täyttä omaisuuttaan. Nanon teki kaiken; hän piti huolta kyökistä, pesi pyykin, huuhtoi sen Loiressa ja kantoi sen kotiin, olkapäillään. Hän nousi vuoteesta varhain aamun koittaissa ja meni levolle hyvin myöhään; viininkorjuun aikana

valmisti hän ruuan kaikelle korjuuväelle; hän vartioi kuin uskollinen koira isäntänsä omaisuutta, ja sokeassa ihailussaan herransa kohtaan alistui hän nurkumatta kaikkiin tämän merkillisiin oikkuihin.

Vuoden 1811:n kuuluisan viinisadon jälkeen sai suuri Nanon, joka silloin oli ollut palveluksessa kaksikymmentä vuotta, herraltaan tämän vanhan kellon, ja se olikin ainoa lahja, minkä hän oli koskaan isännältään saanut, sillä vaikkakin Grandet luovutti neljännesvuosittain Nanonille kenkensä, jotka sopivat tälle kuin valetut, ei sitä kuitenkaan voi pitää minään lahjoituksena, sillä kengät olivat peräti kuluneet. Pakko teki tästä palvelustyöstä niin saidan, että Grandet alkoi hänestä pitää niinkuin koirasta voi pitää, ja Nanon antoi kerta kaikkiaan sijoittaa kaulaansa piikkipannan ja kesti kärsivällisesti sen repimiä haavoja. Jos Grandet leikkasi leivästä liian säästeliäitä viipaleita, ei hän valittanut. Hän alistui iloisella mielellä tähän talon terveelliseen ankaraan elämänjärjestykseen, josta oli seurauksena ettei siellä kukaan koskaan sairastellut.

Lisäksi oli Nanon täydellisesti perheen jäsen. Hän hymyili kun Grandet'kin hymyili, suri, paleli, lämmitteli ja työskenteli hänen kanssaan. Kuinka monta etua olikaan tuosta isännän ja palvelijan yhtäläisyydestä! Koskaan ei ollut Grandet'lla vielä ollut syytä epäillä palveluspiikaansa viinirypäleen, luumun tai persikan näpistelystä.

– Kas tuossa, Nanon, pidä hyvänäsi, oli hänen tapana sanoa, kun näki jonkun hedelmien painosta kesken katkenneen oksan, joka olisi muuten täytyneet heittää sioille.

Tälle maalaistytölle, joka oli nuoruudessaan saanut näin huonoa kohtelua osakseen, tälle kaikesta lempeydestä poissuljetulle oli isä Grandet'n kaksimielenkin hymy kuin todellinen auringonsäde. Muuten ei Nanonin yksinkertainen sydän ja rajoitettu pää voineet yhdellä kertaa käsittää enempää kuin yhden tunteen ja yhden ajatuksen. Vielä kolmenkymmenen viiden vuoden päästä oli hän tavan takaa näkevinään itsensä seisomassa herra Grandet'n puupinojen edessä avojaloin ja repaleissaan ja kuulevinaan tynnyrintekijän sanat:

– Mitä etsitte, kaunis lapseni?

Hänen kiittolisuutensa pysyi alati nuorena.

Toisinaan tuli Grandet'n mieleen, ettei tuo ihmisparka ollut koskaan kuullut elämässään ainoatakaan suloista sanaa tai tuntenut kenessäkään naisellisuutensa vaikutusta sekä että hän kerran on astuva Isänjumalan eteen koskemattomampana kuin Neitsyt Maria. Silloin sanoi Grandet aina, säälin täyttämänä häntä silmäillen:

– Nanon parka!

Näihin sanoihin vastasi vanha palvelijatar aina katseella, jota on vaikea määritellä. Tuo huudahdus, alituisesti toistettuna, muodosti lujan ystävyysiteen, jossa jokainen uusinto oli uutena renkaana. Tässä säälintunteessa, joka oli kuin leikillä tullut Grandet'n mieleen ja jonka tuo vanha tyttö poloinen otti täydestä todesta, oli jotakin kammottavaa. Tuo julma lempeys, joka vanhalle tynnyrintekijälle tuotti monta ilon hetkeä, oli Nanonille hänen korkein onnensa. Kukaan toinen ei koskaan sanonut sillä tavalla: "Nanon parka", ja Jumalakin tuntee enkelinsä heidän äänensä salatusta sävystä.

Saumurissa oli paljon perheitä, joissa palvelijoita kohdeltiin paremmin, mutta siitä huolimatta ei perheenemännillä ollut lainkaan aihetta kaikinpuoliseen tyytyväisyyteen. Senpä johdosta kysyttiin usein:

– Kuinka mahtavatkaan Grandet't kohdella suurta Nanoniaan, kun hän on heihin niin kiintynyt? Hän menisi vaikka tuleen heidän tähtensä.

Keittiö, jonka ristikkoikkunat olivat pihalle päin, oli aina puhdas, siisti ja kylmä, todellinen saiturin keittiö, jossa ei mitään saa mennä hukkaan. Kun Nanon oli pessyt ruoka-astiat, korjannut aterian tähteet ja sammuttanut tulen, jätti hän keittiön, jonka käytävä erotti arkituvasta, ja meni kehräämään isäntäväkensä luo. Yksi ainoa kynttilä riitti iltasin koko perheelle. Nanon nukkui käytävän päässä pienessä komerossa, jota valaisi katonrajassa oleva ikkuna. Hänen järkkymätön terveytensä salli hänen asustaa tässä lokerossa, missä hän talossa vallitsevan syvän hiljaisuuden vuoksi

saattoi kuulla pienimmänkin ritinän. Hänen täytyi kuin vahtikoiran nukkua vain toisella korvalla ja olla yönkin aikaan valmiina nousemaan vuoteesta.

Tämän talon muut osat ja kolkat selviävät kertomuksemme kuluessa; mutta jo arkituvasta, johon perheen kaikki komeus oli kasattu, saattaa päättää muun huoneuston alastomuuden.

Vuonna 1819 teki suuri Nanon marraskuun puolivälissä eräänä iltapuhteena ensi kerran tulen kamiiniin. Syksy oli ollut hyvin kaunis. Tämän päivän tunsivat niinhyvin Cruchot'laiset kuin Grassins'it perheen juhlapäiväksi. Niinpä varustautuivatkin nuo kuusi kilpailijaa tapaamaan toisensa Grandet'n arkituvassa antaakseen todisteen vilpittömästä ystävydestään.

Aamulla oli koko Saumur nähnyt rouva ja neiti Grandet'n Nanonin saattamina käyvän messuun ja kaikki tiesivät, että tänään oli neiti Eugénien syntymäpäivä. Herra Cruchot, abbé Cruchot ja herra C. de Bonfons pitivät silmämääränään saapua heti päivällisten päätyttyä, ennen Grassins'eja, onnittelemaan neiti Grandet'ta. Kaikilla kolmella oli sitä varten suunnattoman suuret kukkavihot, jotka olivat peräisin heidän pienistä kukkamaistaan. Se kukkakimppu, jonka presidentti aikoi lahjoittaa, oli taidokkaasti kultaripsuilla päättyvällä sinisellä silkkinauhalla solmittu.

Tämän merkkipäivän aamuna oli herra Grandet seuraten vanhaa tapaa yllättänyt tyttärensä vuoteessa ja juhlallisesti lahjoittanut hänelle merkin isällisestä suosiostaan, mikä kolmentoista vuoden aikana oli tapahtunut pienen kultarahan muodossa. Rouva Grandet lahjoitti puolestaan tyttarelleen syntymäpäiväksi, samoin kuin uudeksi vuodeksi, puvun. Vuoden vaihteessa sai Eugénie niinikään isältään toisen kultarahan. Nämä kaksi pukua ja kultakolikkoa sekä vielä pieni rahalahja isän syntymäpäivänä muodostivat pienen, noin sadan taalarin erän, jonka isä kernaasti näki tyttärensä panevan säästöön. Hän muutteli tällä tavoin rahojansa laatikosta toiseen ja kasvatti johdonmukaisesti perijättärensä ahneutta. Joskus kysyi hän tytöltä tämän säästön määrää, joka oli La Bertellièren hallussa korkoa kasvamassa, ja sanoi aina silloin:

– Siitä tulee sinun myötäjäistusinasi.

Myötäjäistusina on vanha, vieläkin säilynyt tapa erällä Keski-Ranskan seuduilla. Kun Berrissa ja Anjoussa nuori tyttö menee naimisiin, saa hän kotiväeltään tai sulhasensa perheeltä kukkaron, jossa on tusina, kaksitoista tusinaa, tai kaksitoista sataa kulta- tai hopearahaa, aina varallisuussuhteiden mukaan. Köyhimmätkään paimentytöt eivät mene naimisiin ilman myötäjäistusinaansa, olipa että se sitten onkin laskettu vain kuparikolikoissa. Issoudunissa puhutaan vielä rikkaasta perijättärestä, joka sai myötäjäistusinansa sadan neljänkymmenen neljän portugalilaisen kultarahan muodossa. Paavi Clemens VII, Katarina Medicin setä, lahjoitti veljensä tyttarelle, tämän mennessä naimisiin Henrik II: n kanssa, tusinan vanhoja kultamitaleja, joiden arvo oli suunnattoman suuri.

Kun isä päivällisen aikana oli nähnyt tyttärensä varsin kauniiksi uudessa puvussa, oli hän huudahtanut:

– Koska nyt on Eugénien syntymäpäivä, niin tehkäämme tuli takkaan.

Se on oleva hyvä enne.

– Neiti menee tänä vuonna naimisiin, se on varma, sanoi suuri Nanon, kantaen pöydästä hanhen, tynnyrintekijäin fasaanin, tähteet.

– Minä en näe Saumurissa ketään hänelle sopivaa, vastasi rouva Grandet, luoden mieheensä pelokkaan silmäyksen, josta saattoi päättää, kuinka syvässä aviollisessa orjuudessa vaimo parka huokaili.

Grandet katsahti tyttärensä ja huudahti iloisesti:

– Hän täyttää tänään kolmekolmatta vuotta! Tyttäremme naimisiinmenoa täytyy ruveta ajattelemaan.

Eugénie ja hänen äitinsä vaihtoivat keskenään hiljaisen ymmärtävän katseen.

Rouva Grandet oli mehuton, näivettynyt ja keltainen kuin kuiva omena, eleiltään hidas ja laahustava; hän oli noita naisia, jotka ovat luodut orjuutta varten. Hänellä oli suuri suu, suuri nenä, suuri otsa, suuret silmät. Ensi näkemältä oli hänessä jotain, mikä muistutti puisevaa hedelmää, jossa ei ole makua eikä mehua. Hänen harvat jälellä olevat hampaansa olivat mustat, hänen

suunympäryksensä oli ryppyinen ja hänen leukansa muistutti kalossin kärkeä. Muuten oli hän erinomainen nainen, todellinen La Bertellière. Abbé Cruchot sai joskus tilaisuuden vakuuttaa rouvalle, ettei tämä nuoruudessaan ollut *niin ruma*, minkä rouva kernaasti uskoikin. Koska hänellä oli enkelimäinen lempeys, hyönteisen kärsivällisyys, harvinainen hurskaus, järkkymätön mielenrauha ja hyvä sydän, säälitettiin ja kunnioitettiin häntä joka taholla.

Hänen miehensä ei koskaan antanut hänelle enempää kuin kuusi frangia kerralla hänen pieniä menojaan varten. Niin naurettava kuin olikin tämän naisen asema, joka oli tuonut pesään myötäjäisinä ja perintönä enemmän kuin kolmesataa tuhatta frangia, ei hän kuitenkaan koskaan asettunut vastakynteen sen riippuvaisuuden ja orjuuden johdosta, missä hän tunsu itsensä niin syvästi alennetuksi, ei pyytänyt koskaan mieheltään yhtään kolikkoa eikä tehnyt mitään muistutuksia niiden rahasitoumusten laadusta, joita herra Cruchot toi hänen vahvistettavikseen. Tämä hullu, salainen ylpeys, tämä sielunaateli, jota Grandet alituisesti loukkasi, hallitsi kokonaan rouva paran elämää.

Rouva Grandet'lla oli aina yllään vihreä levantinpuku, joka sai kestää lähes vuoden ajan, valkea suuri pumpulikaulus, olkihattu, ja sitäpaitsi melkein aina silkkinen esiliina. Koska hän vain perin harvoin liikkui minnekään kotoaan, tarvitsi hän myöskin vähän kenkiä. Sanalla sanoen, hän ei kaivannut mitään itseään varten.

Toisinaan sai Grandet omantunnon vaivoja siitä, ettei ollut pitkään aikaan antanut vaimolleen hänen kuutta frangiaan, ja silloin pani hän aina, myötyään suuremman määrän vuoden viinisadosta, syrjään pienen käsirahan vaimoan varten. Ne neljä tai viisi louis'ta, jotka otettiin päältäpäin siitä summasta, minkä joku hollantilainen tai belgialainen maksoi Grandet'n viinisadosta, muodostivat rouva Grandet'n varsinaisen vuosirahan. Mutta kun hän oli saanut nuo viisi louis'tansa, saattoi sattua, että hänen miehensä häneltä kysyi, ikäänkuin heillä olisi ollut yhteinen kukkaro:

– Voitko lainata minulle pari sous'ta?

Tällä tavalla vaimo parka, onnellisena siitä, että saattoi tehdä jotain miehelle, jonka rippi-isä oli selittänyt hänen herrakseen ja mestarikseen, luovutti hänelle talven kuluessa muutamia taalereita käsirahoistaan. Kun Grandet veti taskustansa sen sadan sous'n kappaleen, jonka hän kuukausittain antoi tyttärelleen tämän pieniä menoja varten, ei hän koskaan laiminlyönyt, sen jälkeen kuin oli sulkenut kukkaronsa, kysyä vaimoltaan:

– Ja sinä, äitiseni, tarvitsetko sinäkin jotain?

– Ystäväni, saammepas nähdä, vastasi rouva Grandet perheenemännän arvokkaisuudella.

Rouva Grandet'n mielenylemmyys jäi kuitenkin seurauksitta, sillä hänen miehensä uskoi olevansa varsin huomaavainen vaimoan kohtaan. Filosoofeilla, jotka joskus elämässään kohtaavat jonkun Nanonin, rouva Grandet'n, Eugénien, on täysi oikeus pitää ironiaa Kaitselmuksen huomattavimpana ominaisuutena.

Näiden päivällisten jälkeen, jolloin ensikertaa oli ollut puhe Eugénien naimisesta, meni Nanon herra Grandet'n huoneeseen etsimään pullollisen viiniä ja oli palatessaan kompastumaisillaan portaihin.

– Sinä vanha pässinpää, kompasteletko sinä niinkuin kaikki muutkin? huudahti hänelle hänen herransa.

– Herra, teidän käytävässä on yksi porras rikkonainen.

– Hän on oikeassa, sanoi rouva Grandet. Teidän olisi pitänyt jo aikoja sitten korjauttaa se. Eilen oli Eugénie siinä taittamaisillaan jalkansa.

– Kas tässä, sanoi Grandet Nanonille, kun hän näki tämän käyneen aivan kalpeaksi, koska tänään on Eugénien syntymäpäivä ja sinä olet ollut lankeamaisillasi, ota sinäkin pieni lasillinen viiniä.

– Niinpä olenkin sen hyvin ansainnut, sanoi Nanon. Minun sijallani olisivat useimmat rikkoneet pullon, mutta minäpä pidin sitä suojassa, vaikka olisi käsivarteni sen tähden katkennut.

– Nanon parka! sanoi herra Grandet ja ojensi hänelle lasin viiniä.

– Ethän satuttanut itseäsi? kysyi Eugénie katsoen osaaottavasti palvelijattareen.

– En, sain ajoissa kiinni kaidepuista.

– No hyvä, koska tänään on Eugénien syntymäpäivä, sanoi Grandet, niin tahdonpa laittaa portaat kuntoon. Te ette ymmärrä astua sille puolelle, missä porras vielä on eheä.

Grandet otti kynttilän, jättäen vaimonsa, tyttärensä ja palvelijattarensa pimeyteen, jota vain kamiinin loimottava tuli valaisi, ja lähti noutamaan työpajastaan lautoja, nauvoja ja muita työtarpeitaan.

– Saanko auttaa? huusi hänelle Nanon kuullessaan kalkutusta portailta.

– Ei tarvita! Selviänpä tästä yksinkin, vastasi tynnyrintekijä.

Samaan aikaan kun Grandet paikkaili madonsyömiä portaitaan ja vihelteli täysin keuhkoin nuoruutensa aikaisia säveliä, kolkutti kolme Cruchot'ta ovelle.

– Tekö siellä olette, herra Cruchot? kysyi Nanon, tarkistellen pienestä ristikkoikkunasta.

– Niin, vastasi presidentti.

Nanon aukaisi oven, ja kamiinin valkea, joka heijastui kattoon, salli kolmen Cruchot'n löytää huoneen sisäänkäytävän.

– Ah, te tulette juhlimaan, sanoi Nanon, huomattuaan heidän kukkansa.

– Suokaa anteeksi, herrani, huusi Grandet, kuullessaan ystäviensä äänen, olen heti palveluksessanne! Enpä ole turhan ylpeä, parantelen täällä juuri portaitani.

– Älkää häiriytykö työssänne, herra Grandet! Onpa kolarikin herra kotonaan, sanoi syvämielisesti presidentti, nauraen yksin sukkeluudelleen, jota ei kukaan ymmärtänyt.

Rouva ja neiti Grandet nousivat seisaalleen. Presidentti, käyttäen hyväkseen tuvassa vallitsevaa pimeyttä, lähestyi Eugénieta ja sanoi hänelle.

– Sallikaa, neiti, tänään, syntymäpäivänänne, minun toivottaa teille joukon onnellisia vuosia ja kestäväää terveyttä, josta teillä tähänkin saakka on ollut syytä iloita.

Hän ojensi Eugénielle suuren, Saumurin oloihin nähden harvinaisen kukkavihon; sitten kiersi hän kätensä tytön vyötäisten ympärille ja suuteli häntä kummallekin puolen kaulaa sellaisella tuttavallisuudella, joka sai tytön kokonaan hämille. Presidentti, joka muistutti suurta ruostunutta naulaa, uskoi täten sopivimmin alkavansa liehittelynsä.

– Olkaa kuin kotonanne, sanoi Grandet astuessaan sisään. Te olette tulleet tänne juhlapäivää viettämään, herra presidentti!

– Neidin läheisyydessä, puuttui kirkkoherra puheeseen ojentaessaan hänkin kukkakimppunsa, ovat kaikki päivät veljeni pojalle juhlapäiviä.

Ja hän suuteli Eugénien kättä.

Herra Cruchot taas puolestaan suuteli sydämellisesti tyttöä kummallekin poskelle ja sanoi:

– Kuinka harvoin onkaan juhlaan syytä! Vuodessa on kaksitoista kuukautta.

Asettaen kynttilän kamiinille kellon eteen, sanoi Grandet, joka ei koskaan tahtonut päästää käsistään tilaisuutta sukkeluuksiin:

– Koska nyt on Eugénien juhlapäivä, niin sytyttäkäämme kaikki kynttilät!

Hän irroitti varovaisesti kynttiläjalkain suojukset, otti Nanonin kädestä uuden paperiin käärityn kynttilän, pani sen tarkasti paikoilleen, sytytti sen ja meni istumaan vaimonsa viereen, katsellen vuoroin ystäviään, vuoroin tytärtään, vuoroin taasen molempia kynttilöitään.

Abbé Cruchot, pieni lihavanlanta tyllerö, jolla oli päässä punertava tekotukka ja joka muuten muistutti iloista vanhaa rouvaa, ojensi eteensä hopeasoljilla varustettuihin lujiin kenkiin kytketyt jalkansa ja sanoi:

– Grassins'it eivät ole vielä tulleet?

– Eivät vielä, vastasi Grandet.

– Mutta he tulevat kai kuitenkin? kysyi vanha notario tehden irvistyksen kasvoillaan, jotka muistuttivat kuorinkauhaa.

– Niin luulen, vastasi rouva Grandet.

– Teidän viininkorjuunne on jo loppunut? kysyi presidentti de Bonfons herra Grandet'lta.

– Kokonaan! vastasi vanha viinitarhuri ja alkoi kävellä edestakaisin huoneessa, paisuttaen ylpeydestä rintaansa.

Käytävän ovelta näki hän Nanonin istuvan keittiössä lieden ääressä, kynttilä vierellään, ja jatkavan siellä kehruutaan, jottei häiritsisi juhlavieraita.

– Nanon sammutapas kohta tuli takastasi ja kynttilästäsi! sanoi hän astuen käytävään, ja tule meidän luoksemme. Onpa tosiaan arkitupa kyllin avara meitä kaikkia varten!

– Mutta, herra, te saatte hienoja vieraita.

– Etkös sinä ole yhtä hyvä kuin hekin? Kaikkipa me olemme Aatamista lähtöisin.

Grandet kääntyi presidentin puoleen ja sanoi hänelle:

– Oletteko jo myönyt viininne?

– En, minä annan sen vanhentua. Jos viini on hyvää, on se kahden vuoden päästä vielä parempaa. Tehän tunnette hyvin viininomistajain päätöksen pitää tavallisia hintoja tavarallaan. Belgialaiset eivät tänä vuonna vedä meitä nenästä. Jos he menevät muille markkinoille, hyvä, he palaavat kyllä pian takaisin.

– Niin, mutta olemmeko yksimieliset, sanoi Grandet äänellä, joka sai presidentin säikähtämään.

– Onkohan kauppa jo käynnissä, ajatteli Cruchot. Tällä hetkellä kuului ulko-ovelta koputus, joka ilmoitti Grassins'ien tulon. Heidän astuessaan sisään keskeytyi rouva Grandet'n ja kirkkoherran välillä alkanut sananvaihto.

Rouva des Grassins oli yksi noita pieniä, eloisia, pyöreähköjä, tervevärisiä naisia, joiden onnistunut maakunnan luostarimaisten tapojen ja hyveellisen elämän avulla säilyttää nuorekas ulkonäkönsä vielä nelikymmenvuotiainkin. He muistuttavat syksyn viimeisiä ruusuja, joiden näkeminen ilahduttaa silmäämme, mutta joiden terälehdissä on eräänlainen kankea kylmyys ja joiden tuoksu on heikontunut. Hän pukeutui verraten hyvin, noudatti Parisin muoteja, antoi sävyn Saumurin seuraelämälle ja piti iltakutsuja. Hänen miehensä, muinoinen osastonpäällikkö keisarin kaartissa, oli Austerlitzissa pahasti haavoittunut ja saanut sen johdosta eronsa. Huolimatta kunnioituksestaan Grandet'ta kohtaan, puhutteli des Grassins tätä vanhalla sotilaallisella suorasukaisuudella.

– Hyvää päivää, Grandet, sanoi hän viiniporvarille, ojentaen hänelle kätensä ja näytellen eräänlaista ylemmyyttä, jolla hän aina musersi Cruchot'n väen.

– Neiti, sanoi hän Eugénielle, tervehdittyään häntä, te olette aina kaunis ja viisas, niin etten totta tosiaan tiedä, mitä voisin teille lisäksi toivottaa.

Sitten ojensi hän Eugénielle pienen laatikon, jonka hänen palvelijansa oli kantanut heidän muassaan ja joka sisälsi Kap-kanervia, hiljan Eurooppaan tuotuja ja hyvin harvinaisia.

Rouva des Grassins suuteli sydämellisesti Eugénieta, tarttui hänen käsiinsä ja sanoi:

– Adolf on ottanut toimekseen ojentaa teille minun pienen lahjani.

Eugénieta lähestyi isokasvuinen, vaalea, solakka ja kalpea nuorimies. Hänen käyttöksensä ei ollut aivan tottunutta ja hän oli näköjään hiukan pelokas, mutta Parisissa, missä hän oli suorittanut lainopillisen tutkintonsa, oli hän kuluttanut kahdeksan tai kymmenen tuhatta frangia yli sen määrän, minkä hänen vanhempansa olivat hänelle varanneet. Hän lähestyi nyt Eugénieta, suuteli häntä kummallekin poskelle ja antoi hänelle pienen työlaukun, jossa oli kullatusta hopeasta valmistetut työkalut naiskäsitöitä varten. Kilpeen oli somasti kaiverrettu kirjaimet E.G. Kun Eugénie aukaisi laukun, valtasi hänet niin odottamaton ja täydellinen ilo, että hän punastui ja alkoi vavista, kuten nuorten tyttöjen on tapa. Hän suuntasi katseensa isäänsä, ikäänkuin kysyäkseen, saisiko ottaa lahjaa vastaan, ja herra Grandet sanoi: "ota, tyttöseni!" äänenpainolla, jota tuskin näyttelijä voisi matkia. Kaikki kolme Cruchot'ta tunsivat asemansa menetetyksi nähdessään sen riemullisen ja merkitsevän silmäyksen, jonka rikas perijätär loi Adolf des Grassins'iin. Tytöstä tuntui nähtävästi lahjan arvo suunnattomalta.

Herra des Grassins tarjosi Grandet'lle nuuskaa, otti itsekin, puisti nuuskan hiutaleet kunnialegionan nauhalta, joka riippui hänen sinisen nuttunsa napinlävessä, ja katsahti Cruchot'ihin, ikäänkuin olisi hän tahtonut sanoa:

– Väistäkääpäs, jos voitte, tämä isku!

Rouva des Grassins suuntasi silmänsä sinisiin maljakoihin, joissa Cruchot'iden kukkasotat olivat ja katseli niitä pilkallisesti. Kun asema oli käynyt näin vaaralliseksi, jätti abbé Cruchot muun seuran kamiinin ääreen, lähti salin perälle, vieden Grandet'n mukanaan ikkunakomeroon, kauvas Grassins'eista.

– Nuo ihmiset, kuiskutti pappi saiturin korvaan, heittävät rahansa ulos ikkunasta.

– Ei haittaa, kun ne putoo minun kellariini, vastasi vanha viiniporvari.

– Jos te olisitte tahtonut antaa tyttärelle kultasukset, olisitte sen hyvin voinut itse tehdä, väitti pappi.

– Annan hänelle enemmän kuin saksia, sanoi Grandet.

– Veljenpoikani on nauta, ajatteli pappi, katsahtaen presidenttiin, jonka sekava tukka teki hänen ruskeat piirteensä vielä rumemmiksi. Eikö hän nyt voinut keksiä edes mitään pikkurihkamaa, joka olisi näyttänyt joltakin?

– Emmekö käy käsiksi peliin, rouva Grandet, sanoi rouva des Grassins.

– Me otamme kaikki osaa, muodostamme kaksi pöytäkuntaa.

– Koska nyt on Eugénien juhlapäivä, niin toimittakaa arvonta molemmat lapset lukuunotettuina, sanoi isä Grandet.

Muoinen tynnyrintekijä, joka ei koskaan itse ottanut peliin osaa, tarkoitti tytärtään ja Adolfia.

– Nanon, tuo pöytä tänne.

– Tahdommepa auttaa teitä, neiti Nanon, sanoi rouva des Grassins reippaasti, itse riemuiten siitä ilosta, jonka oli Eugénielle tuottanut.

– En ole koskaan elämässäni ollut niin iloinen kuin nyt, sanoi hänelle tuleva perijätär. En ole milloinkaan nähnyt mitään niin kaunista.

– Adolf on itse tuonut laukun Parisista ja hän on sen myöskin itse valinnut, kuiskutti rouva des Grassins hänen korvaansa.

– Jatka, jatka vaan, sinä kirottu juonittelija! ajatteli presidentti; maltas, kun sinä tai miehesi joudutte käräjoimään, niin saadaan nähdä...

Notario istui nurkassaan, katsahti levollisesti abottiin ja ajatteli:

– Grassins'it näkevät turhan vaivan! Minun omaisuuteni sekä veljeni ynnä veljenpoikani tekevät yhteensä yksitoistasataatuhatta frangia. Grassins'eilla on tuskin puoltakaan siitä. Sitä paitsi on heillä tytär. Antakoon kuinka paljon hyvänsä, perijätär ja rahat tulevat kyllä kerran meille.

Puoli yhdeksän aikaan olivat molemmat pöytäkunnat paikoillaan. Rouva des Grassins'in oli onnistunut sijoittaa poikansa Eugénien viereen. Kaikki peliin osaaottavat saivat kirjavat kortit ja sinilasiset merkit käsiinsä ja kävivät innokkaasti, vaikka kömpelön näköisinä peliin käsiksi, samalla kun he kuuntelivat vanhan notarion pilapuhetta. Viimemainittu teki jokaisesta leikillisistä huomautuksiaan. Itse asiassa ajattelivat kuitenkin kaikki Grandet'n miljoonia.

Vanha tynnyrintekijä katseli täynnänsä turhamaisuutta rouva des Grassins'in punaisia töyhtöjä ja loisteliasta pukua, pankkiirin sotilaallista päätä, Adolfia, presidenttiä, kirkkoherraa ja notariota, ja ajatteli salaa:

– Nuo kaikki ovat tulleet tänne minun taalerieni tähden. Heillä on ikävä, mutta he kestävät sen tyttäreni vuoksi. Hih! minun tyttäreni ei tule kummallekaan noista, yhtä vähän toiselle kuin toisellekaan. Nuo molemmat ovat minulle vain hyviä koukkuja kalastuksiini.

Tämä yleinen iloisuus vanhassa harmaassa arkituvassa, jota kaksi kynttilää huonosti valaisi, naurunpuuskat, joita suuren Nanonin rukin surina säesti ja jotka vain Eugéniassa ja hänen äidissään olivat vilpittömät, vähäpätöinen tyttöpoloinen, jota kohtaan osotettiin niin suurta mielenkiintoa, että hän muistutti omasta arvostaan tietämätöntä joka taholta ahdistettua metsäriistaa, tyttönen, joka otti kaikki hänelle osoitetut ystävälliset sanat täydestä todesta – kaikki tuo antoi tälle kuvaelmalle surullisen naurettavan värin. Tuollaisia kuvaelmia sattuu muuten, kuten tunnettu, kaikkialla ja kaikkina aikoina, mutta täällä oli se saanut tavallista yksinkertaisemman luonteen. Grandet, joka

näki näiden kahden kilpailevan perheen teeskennellyn ystävyyden läpi ja joka ymmärsi käyttää sitä loistavasti edukseen, hallitsi ja valaisi koko näytelmää. Siinä seisoessaan muistutti hänen koko olentonsa sitä ainoata uutta jumaluutta, johon enää uskotaan, kullaa jumalaa kaikessa loistossaan.

Hellillä tunteilla oli täällä vain toisarvoinen asema; oikeastaan oli niillä sijansa ainoastaan kolmessa puhtaassa sydämessä, Nanonin, Eugénien ja hänen äitinsä. Kuinka paljon tietämättömyyttä olikaan heidän välittömyydessään! Eugénie ja hänen äitinsä eivät tieneet mitään Grandet'n rikkauksista; he arvostelivat elämän tapahtumia kalpeiden ajatustensa valossa ja tunsivat yhtä vähän kunnioitusta kuin ylenkatsetta rahaa kohtaan, he kun olivat tottuneet olemaan sitä ilman. Heidän tunteensa, joita heidän tietämättään loukattiin, mutta jotka heissä olivat varsin voimakkaat, heidän koko sisäinen elämänsä teki heidät omituisiksi poikkeusilmiöiksi tässä seurassa, jossa kaikki muut arvostelivat elämää vain aineellisten näkökantojen mukaan. Kuinka surullinen onkaan ihmiskohtalo siinä, että kaikki onnentunne perustuu tietämättömyyteen!

Samalla hetkellä, kun rouva Grandet voitti kuusitoista sous'ta, suurimman voiton, mikä tässä huoneessa oli koskaan voitettu, ja kun suuri Nanon naurahti ilosta, nähdessään emäntänsä ottavan haltuunsa tuon suuren rahamäärän, samalla hetkellä koputettiin ovelle niin voimakkaasti, että naiset hypähtivät tuoleiltaan.

– Noin ei koputa kukaan saumurilainen, sanoi notario.

– Kuinka voikin tuollaista melua pitää! virkkoi Nanon. Tahtovatko ne särkeä meidän ovement?

– Kuka piru siellä on? huusi Grandet. Nanon otti toisen kynttilöistä ja lähti avaamaan Grandet'n saattamana.

– Grandet, Grandet! huusi hänen vaimonsa, joka epämääräisen pelon valtaamana syöksyi huoneen ovea kohti.

Kaikki pelaajat katsahivat toisiinsa.

– Katsokaamme mekin! sanoi herra des Grassins. Nuo iskut oveen tuntuvat tietävän jotain onnettomuutta.

Samassa hetkessä sai herra des Grassins nähdä nuoren miehen, joka kahta valtavaa arkkua ja matkalaukkua kantavan palvelijan seurassa astui sisään. Herra Grandet kääntyi nopeasti vaimonsa puoleen ja sanoi hänelle:

– Rouva Grandet, menkää jatkamaan peliänne. Minä pidän tästä herrasta huolta.

Tämän sanottuaan poistui hän ja työnsi rajusti kiinni oven. Jällelle jääneet palasivat paikoilleen, kuitenkin peliä jatkamatta.

– Onko tulija Saumurista, herra des Grassins? kysyi tämän vaimo.

– Ei, hän on matkustavainen.

– Hän tulee varmaankin Parisista.

– Niinpä kyllä, sanoi notario, ottaen taskustaan tuumanpaksuisen vanhan kellonsa, joka oli tanakkatekoinen kuin hollantilainen kauppalaiwa, kello on yhdeksän. Tulimmaista! Postivaunut eivät myöhästy minuuttiakaan.

– Onko tuo herra nuori? kysyi abotti Cruchot.

– On, vastasi herra des Grassins. Hänen matkatavarainsa täytyy painaa keskimäärin kolme sataa kiloa.

– Nanonhan ei palaakaan, sanoi Eugénie.

– Hänen täytyy olla teidän sukulaisenne, sanoi presidentti.

– Jatkakaamme peliämme, virkkoi rouva Grandet lempeällä äänellä. Herra Grandet'n äänestä huomasi, että hän oli huonolla päällä; ehkäpä hän ei pidä siitä, että huomaa meidän keskustelleen hänen asioistaan.

– Neiti, sanoi Adolf naapurilleen, hän on varmaankin serkkunne Grandet, hauska nuori mies, jonka olen joskus nähnyt herra de Nucingenin tanssiaisissa.

Adolf ei voinut jatkaa, sillä hänen äitinsä polki häntä jalalle. Pyydettyään pojalta ääneen pari sous'ta panostaan varten, sanoi hän tämän korvaan:

– Osaatko pitää suusi kiinni, tyhmyri!

Samassa palasi Grandet ilman suurta Nanonia, jonka askeleet, samoin kuin tavarankantajankin kuuluivat porraskäytävästä. Grandet'n seurassa astui sisään muukalainen, joka jo jonkun ajan oli pitänyt koko seuran uteliaisuutta ja mielikuvitusta sellaisessa jännityksessä, jota voi ehkä verrata siihen, mikä syntyy kun etana ilmestyy mehiläispesään tai riikinkukko kanatarhaan.

– Istukaa lieden ääreen, sanoi Grandet hänelle. Ennenkuin nuori muukalainen istuutui, tervehti hän kohteliaasti koko seuraa. Miehet nousivat vastaamaan tervehdykseen ja naiset kumarsivat juhlallisesti.

– Teillä on varmaankin kylmä, herrani? sanoi rouva Grandet; te tulette ehkä...?

– Tuollaisia ovat naiset, sanoi vanha viinitarhuri, katsahtaen kirjeensä takaa, jota piti kädessään, jättäkää toki nuoriherra rauhaan!

– Mutta, isä, herra tarvitsee ehkä jotain, sanoi Eugénie.

– Hänellä on kieli, millä puhua, vastasi viiniporvari jyrkästi.

Ainoa, joka tunsi hämmästyttä tämän välikohtauksen johdosta, oli juuri tullut muukalainen. Muut olivat jo tottuneet Grandet'n yksinvaltiaaseen käytöstapaan. Vieras oli noussut viimeisten kysymysten ja vastausten aikana, asettunut seisomaan selkä kamiiniin päin ja nostanut toisen jalkansa tulta vasten, lämmittääkseen kenkensä anturaa, ja sanoi nyt Eugénielle.

– Serkkuni, kiitän teitä, olen syönyt Tours'issa. Ja, lisäsi hän, katsoen Grandet'hen, en kaipaa myöskään mitään, en ole edes väsynyt.

– Herra tulee pääkaupungista? kysyi rouva des Grassins.

Kun herra Charles – se oli Parisin Grandet'n pojan nimi – kuuli itseään puhuteltavan, otti hän esille pienen nenäkakkulan, joka riippui ketjusta hänen kaulassaan, pani sen oikeaan silmäänsä tarkastellakseen pöytää ja sen ääressä istuvia ihmisiä, tähysti sangen nenäkkäästi rouva des Grassins'ia, ja vastasi sitten, kaikkia kyllin katseltuaan.

– Kyllä, rouva. – Te pelaatte arpapeliä; jatkakaa, minä pyydän, se on liian hauskaa, jotta sitä voisi jättää kesken.

– Olinhan heti siitä varma, että serkku se on, ajatteli rouva des Grassins heittäen vieraaseen pikaisia tutkivia silmäyksiä.

– Seitsemän viidettä, huusi vanha abbé. Huomatkaahan toki, rouva des Grassins, eikö se ollut teidän numeronne?

Herra des Grassins pani pelimarkkansa vaimonsa numerolle; mutta jälkimäinen, pahojen aavistusten valtaamana, katseli vuoroin Parisin serkkua vuoroin Eugénieta, ajattelematta enää peliä. Nuori perijätär heitti tavan takaa salaisia silmäyksiä serkkuunsa, ja pankkiirin rouvan oli helppo niissä huomata kasvavan ihmettelyn ja ihailun.

Toinen luku

Herra Charles Grandet, kaunis kahdenkolmatta vuotias nuori mies, oli tällä hetkellä hienoine käytöstapoineen omituinen poikkeusilmiö näiden kunnan maakuntalaisten keskellä, jotka kukin kohdaltansa panivat tarkkaan merkille hänen eleensä voidakseen niistä myöhemmin tehdä pilaa.

Kahdenkolmatta vuotias on useassa tapauksessa vielä lapsi. Sadasta kahdenkolmatta ikäisestä olisi varmaankin yhdeksänkymmentä yhdeksän käyttäytynyt samalla tavalla kuin Charles Grandet. Muutamia päiviä ennen kuvattua iltaa, oli hänen isänsä hänelle ehdottanut, että hän lähtisi joksikin kuukaudeksi setänsä luo Saumuriin. Ehkä oli Parisin Grandet'lla mielessä rikas veljentytär. Charles, joka matkusti ensi kertaa maaseudulle, oli päättänyt esiintyä siellä maailmanmiehen koko ylemmyydellä, saattaa koko kyläkunta loistollaan varjoon, alottaa siellä uusi ajanjakso ja tuoda sinne kaikki parisilais-elämän keksinnöt. Sanalla sanoen, hän oli päättänyt käyttää Saumurissa enemmän aikaa kynsiensä kunnossapitoon kuin Parisissa ja esiintyä puvustonsa puolesta kaikella sillä hienoudella, jonka moni nuori maailmanmies mukavuutensa tähden usein laiminlyö.

Charles oli sentähden ottanut mukaansa Parisista kauneimman metsästyspuvun, kauneimman pyssyn, kauneimman jahtipuukon ja kauneimman tikarintupen. Niinikään oli hänellä matkassaan mitä suurinta kekseliäisyyttä todistava valikoima erilaisia liivejä: hänellä oli harmaita, valkeita, mustia, ruskeita, kullankirjavia, helyillä koristettuja, täplikkeitä, kaksinkertaisia, pysty- ja kääntökauluksisia, ylös saakka kiinnitettäviä, kultanappisia. Hän toi muassaan kaikenlaatuisia siihen aikaan käytettyjä kauluksia ja kaulaliinoja. Hänellä oli kaksi Buisson-pukua, ja hänen liinavaatteensa olivat hienointa lajia. Matkassaan oli hänellä myöskin äitinsä lahjoittama kaunis kullattu vaatetuslippaansa. Häneltä ei puuttunut mitään täydellisen keikarin varustuksista. Niinpä ei saa unhottaa pientä ihastuttavaa kirjoitustelinettä, minkä hän oli saanut ainakin omasta mielestään rakastettavimmalta kaikista naisista, Anetteelta, joka nyt aviopuolisona ikävissään matkusteli Skotlannissa, epäluulojen uhrina, pakoitettuna hetkeksi uhraamaan onnensa. Charles'illa oli kaunista paperia varta vasten matkassaan kirjoittaakseen kirjeen joka neljästoista päivä tälle naiselle.

Hänellä oli siis kaikki mahdolliset parisilaiset ylellisyystarpeet mitä ajatella saattaa, aina ratsupiiskasta lähtien, joka kelpaa kaksintaisteluun manaamiseen, hienosti kaiverrettuihin pistooleihin saakka, joilla kaksintaistelu suoritetaan – siis kaikki ne työkalut, joita nuori tyhjäntoimittaja tarvitsee pitääkseen puolensa elämässä. Koska hänen isänsä oli kehoittanut häntä matkustamaan vaatimattomasti, ilman palvelijaa, oli hän tullut hänelle yksin varatuissa postivaunuissa; hän ei tahtonut pilata omia hienoja matkavaunujaan, mitkä olivat määrättyt hänen Anetteensa varten, joka tulisi häntä tapaamaan ensi kesäkuussa Badenin terveyslähteille.

Charles oli odottanut kohtaavansa setänsä luona satoja vieraita, saavansa ottaa osaa riistanajoon setänsä metsissä ja elää joka suhteessa linnanisäntien elämää. Hän ei ollut luullut tapaavansa setäänsä Saumurissa vaan oli täällä kysellyt vain tietä Froidfondiin; mutta saatuaan tietää hänen olevan kaupungissa, luuli hän tapaavansa hänet suuresta linnasta. Hän oli tätä ensi kohtausta varten antanut teettää keikarimaisen, yksinkertaisen loisteliaan matkapuvun, jonka vaikutus oli ihastuttava – käyttääksemme tuota sanaa, jolla näinä aikoina merkitään jonkun asian tai ihmisen erikoinen täydellisyys. Tours'issa oli hän antanut peruukintekijän kähertää kauniin ruskean tukkansa; hän oli siellä myöskin vaihtanut liinavaatteensa ja sitonut kaulaansa mustan silkkiröyhelön, joka yhdessä pyöristetyn kauluksen kanssa muodosti hauskan puitteen hänen valkeille, iloisille kasvoilleen. Puoleksi napitettu matkatakki oli lujaan kiinnitetty hänen vyötärensä ympäri, sallien kuitenkin kasimiriliivin ja sen alla olevan toisen valkean liivin tulla näkyviin. Huolimattomasti taskuun pistetty kello oli lyhyellä kultaketjulla kiinnitetty napinreikään. Hänen harmaat housunsa olivat sivulta napitetut ja niiden saumat olivat mustalla silkkiompeleella kaunistetut. Kädessään heilutteli hän sulavasti kultapäistä koristeltua keppiä, jonka kädensija ei turmellut hänen harmaiden hansikkaidensa tuoreutta. Myöskin hänen lakkinsa todisti erinomaista makua.

Ainoastaan parisilainen hienoston piireistä saattoi esiintyä tällä tavoin, joutumatta naurun alaiseksi, levittää itsetyytyväisyyden sopusoinnun kaikkien näiden turhanaikaisten korujen ylle, joita vielä säästi nuoren miehen rohkea katse, miehen, jolla oli hyviä pistooleja, tarkka käsi ja oma Anettensa.

Se, joka tahtoo täysin käsittää saumurilaisten ja nuoren parisilaisen hämmästyksen, sen eloisuuden, minkä tämän muukalaisen hienous loi tuvan harmaihin varjoihin ja niihin olentoihin, jotka muodostivat tämän perhekohtauksen – hän kuvitelkoon Cruchot'ita tuona hetkenä. Kaikki kolme ottivat nuuskaa nenäänsä eivätkä enää muistaneet pudistaa päältään niitä keltaisia ja mustia jyväsiä, jotka putoilivat heidän kellertäville paidanröyhelöilleen. Heidän pehmeät kaulaliinansa ottivat varsin mielivaltaisia muotoja ja heidän liinavaatteensa, joita heillä oli sellainen määrä, että niiden pesu suoritettiin vain puolivuositain, olivat laatikoissa saaneet harmahtavan, makaantuneen värin. Niissä näkyi ikävästi vanhuuden merkit. Miesten kasvot, yhtä kuluneet kuin heidän nukkavierut takkinsa, yhtä poimuiset kuin heidän housunsa, tekivät väsähtäneen ja irvistelevän vaikutuksen.

Huolimattomuus koko muuhun puvustoon nähden, joka oli kauttaaltaan epätäydellinen ja iloton kuten usein on tapa maaseudulla, missä ihmiset eivät pukeudu toistensa tähden, vaan missä jokainen paljoksuu hansikkaparin hintaa, säästi Cruchot'iden koko muuta olemusta. Muotipelko olikin ehkä ainoa seikka, jossa Grassins'it ja Cruchot'laiset täydellisesti olivat samalla kannalla.

Parisilainen tarttui lorgnettiinsa tutkiakseen huoneen kalustoa, laattian palkkeja ja seinien väriä, johon karpäset olivat jättäneet niin runsaasti merkkejä, että ne olisivat riittäneet tietosanakirjan pisteiksi. Myöskin loton pelaajat kohottivat neniänsä ja tähystelivät muukalaista yhtä suurella ihmetyksellä kuin jos heillä olisi ollut kiraffi edessään. Herra des Grassins ja hänen poikansa, joille maailmanmiehen näky ei ollut outo, yhtyivät kuitenkin tähyilemään naapuriensa kanssa, olipa että siihen vaikutti yleinen mieliala tai halu osottaa hyväksymistään ja tulkita se naapureilleen merkitsevällä silmäniskulla:

– Kas tuommoisia ollaan Parisissa.

Kaikki voivat muuten mielin määrin uutta tulokasta tarkastaa pelkäämättä loukkaavansa talon isäntää. Grandet oli syventynyt pitkään kirjeeseen, jota hän piti kädessään, ja oli ottanut sitä varten pöydältä ainoan kynttilän, välittämättä sen enempää vieraistaan.

Eugénie, jolle moinen puvun ja mieskohtaisen esiintymisen täydellisyys, oli ennestään kokonaan tuntematon, luuli näkevänsä orpanassaan taivaallisista korkeuksista alas astuneen olennon. Suloisella mielihyvällä hengitti hän tuoksua, joka lähti vieraan kiiltävästä, kauniisti käherretystä tukasta. Hän olisi tahtonut kädellään koskettaa tämän hansikoiden hienoa nahkaa. Hän kadehti hänen pieniä käsiään, hänen hipiäänsä, hänen piirteidensä tuoreutta ja hienoutta. Lyhyesti, jos voisi vertauksen avulla kuvata sitä vaikutusta, minkä nuori keikari teki tähän kokemattomaan tyttöseen, joka tähän saakka oli parsinut sukkia ja paikkaillut isänsä pukuja ja jonka elämä oli kulunut näiden likaisten seinäin sisäpuolella hiljaisen kadun varrella, jossa tuskin sai nähdä enempää kuin yhden henkilön käyvän ohi tunnissa – tässä tytössä herätti hänen orpanansa näkeminen suloista mielihyvää, samanlaista, jonka saa nuorena mieheksi aikaan joku niistä haaveellisista, Westallin piirtämistä naiskuvioista englantilaisissa matkalaukuissa, kuvioista, jotka ovat niin hienolla tavalla piirretyt että pelkää näiden taivaallisten olentojen henkäyksestäkin häviävän olemattomiin.

Charles otti taskustaan kirjaillun nenäliinan, Skotlannissa matkustavan maailmannaisen käsialaa. Kun Eugénie näki tämän hienon käsityön, mikä oli rakastavalla kädellä tehty aikoina, jotka olivat menneet rakkaudelta hukkaan, tarkkaili hän uteliaana orpanansa nähdäkseen aikoiko tämä todella käyttää sitä. Orpanan käytöstapa, hänen kädenliikkeensä, hänen tarkoituksellinen suorasukaisuutensa, hänen välinpitämättömyytensä lipasta kohtaan, joka oli tuottanut niin paljon iloa rikkaalle perijättärelle ja jota hän joko piti arvottomana tai naurettavana, ja lopuksi kaikki se hänessä, mikä loukkasi Cruchot'laisia ja Grassins'eja, miellytti tyttöä niin suuresti, että saattoi olla varma siitä, että hän nukuttuaan näki unta tästä ihmeellisestä fenix-linnusta.

Pelinumeroja vedettiin yhä hitaammin ja kohta lotto kokonaan lakkasi.

Suuri Nanon astui sisään ja sanoi kovalla äänellä:

– Antaisiko rouva puhtaita lakanoita, jotta voin tehdä tälle herralle vuoteen.

Rouva Grandet lähti Nanonin mukaan. Rouva Grassins sanoi silloin matalalla äänellä.

– Kukin pitäköön rahansa, jättäkäämme peli.

Jokainen otti kaksi sou'ta vanhassa kukkarossa säilytetystä pohjarahastosta pöydältä. Koko seura liikahti ja teki neljänneskäänteen tulta kohti.

– Te olette siis lopettanut? kysäsi Grandet jättämättä kirjettään.

– Kyllä, vastasi rouva des Grassins, menen istumaan Charles'in viereen.

Eugénie, antautuen niihin ajatuksiin, jotka ensi kertaa herännyt lemmentunne nuorena tytössä herättää, lähti hiljaa huoneesta mennäkseen auttamaan äitiään ja Nanonia. Jos joku taitava rippisä olisi pannut hänet tunnustuksille, olisi hän varmaan tälle myöntänyt, ettei hän ajatellut enemmän äitiään kuin Nanoniakaan, vaan että häntä ajoi vastustamaton halu pitää huolta orpanansa huoneesta, katsoa, ettei mitään sieltä puuttuisi, ja järjestää kaikki siellä mahdollisimman hyvään kuntoon, jotta huone näyttäisi niin hienolta ja siistiltä kuin suinkin. Eugénie uskoi, että hän yksin saattoi ymmärtää orpanansa maun ja mielihalut.

Hän tulikin itse asiassa oikeaan aikaan osottaakseen äidilleen ja Nanonille, jotka tekivät paluuta, että kaikki oli vasta puolitiessä. Hän antoi suurelle Nanonille määräyksen lämmittää lieden edessä vuoteen lakanat; itse peitti hän vanhan pöydän liinasella ja teroitti Nanonin mieleen, että tämän piti vaihtaa liinaa joka aamu. Hän sai äitinsä vakuutetuksi, että oli välttämätöntä virittää kelpo tuli kamiiniin, ja käski Nanonin, isälle mitään puhumatta, noutaa eteisestä suuren kantamuksen puita. Sitten juoksi hän etsimään kätköistä kiiltävän tarjottimen, joka oli vanhan La Bertellièren peruja, kuussyrjäisen kristallilasin, pienen kullatun lusikan, jonka siloitus kuitenkin oli jo pahasti kulunut, vanhanaikaisen pullon, johon oli kaiverrettu lemmenjumalia, ja asetti kaikki voitonriemuisena kamiinin nurkalle. Hänessä oli neljännestunnin ajassa herännyt enemmän ajatuksia kuin koko muun elämänsä aikana.

– Äiti, sanoi hän sitten, orpanani ei varmaankaan kärsi talikynttilän hajua. Jos ostaisimme vahakynttilän?..

Ja hän lähti kepeänä kuin lintu etsimään kukkaroaan, josta otti kuukausrahansa, sata sou'ta.

– Tuoss' on, Nanon, käy nopeaan.

– Mutta mitä sanoo isäsi?

Tämän peloittavan kysymyksen teki rouva Grandet, kun hän näki tyttärensä tulevan kantaen kädessään vanhasta Sevres'in porsliinista valmistettua sokerirasiaa, jonka Grandet oli tuonut Froidfondin linnasta.

– Ja mistä otat sokerin? Oletko hullu?

– Äiti, Nanon voi ostaa sokeria samalla kertaa kuin vahakynttilänkin.

– Entäs isäsi?

– Mutta onko kohtuullista, ettei hän sallisi tarjottavan lasia sokerivettä veljenpojalleen. Muuten, ei hän huomaa koko asiaa.

– Isäsi huomaa kaikki, sanoi rouva Grandet, nostaen päätään.

Nanon vitkasteli, sillä hän tunsu herransa.

– Mutta menhän nyt, Nanon, kun tänään on minun syntymäpäiväni, sanoi Eugénie, isäänsä matkien.

Nanon päästi leveän naurun, kuullessaan ensi kertaa elämässään nuoren emäntänsä laskevan leikkiä, ja totteli.

Sillä aikaa kun Eugénie ja hänen äitinsä koettivat parhaansa mukaan somistaa huonetta, jonka Grandet oli määrännyt veljenpojalleen, sai tämä nauttia erinomaista huomaavaisuutta rouva des Grassins'in puolelta.

– Olettepa varsin päättäväinen, herraseni, sanoi rouva, kun voitte näin jättää talvisen Parisin huvitukset, tullaksenne tänne Saumuriin. Mutta, jollemme teitä pahoin säikyttä, niin takaanpa, että voitte täälläkin viettää hupaisia hetkiä.

Samalla heitti rouva Charles'iin oikean maaseutulaissilmäyksen – sellaisen, mikä on yhtä ominainen maaseudun naisille kuin papeille, joille jokainen nautinto on synti ja rikos.

Charles tunsi niin suurta ikävää siinä istuessaan, kaukana siitä avarasta linnasta ja loistosta, jonka hän oli kuvitellut kuuluvan setänsä ympäristöön, että rouva des Grassins tarkemmin katsoen sentään oli hänestä kuin puolittain himmentynyt kuva jostakin hänen parisilaisittaristaan. Charles vastasikin sentähden kohteliaasti hänelle osotettuun vieraskutsuun ja antautui keskusteluun, jonka kestäessä rouva des Grassins asteettain hiljensi ääntään saadakseen sen sopusointuun tiedonantojensa tutunomaisuuden kanssa. Hänellä ja Charles'illa oli varma tarve uskoutua toisilleen. Kun siis ensimmäiset sievistelevät lauseparret olivat vaihdetut, saattoi viekas pikkukaupungin rouva kuiskata Charles'ille tarvitsematta peljätä, että muut, jotka puhuivat, niinkuin koko Saumur tähän aikaan, viinin kaupasta, häntä kuulisivat.

– Jos sallisitte meille kunnian nähdä teidät luonamme, tekisitte sillä varmaan yhtä suuren ilon miehelleni kuin minulle. Meidän perheemme on ainoa Saumurissa, jossa voitte tavata sekä korkeamman porvariston että aatelin. Niinhyvin edellinen kuin jälkimäinen kunnioittaa yhtä suurella määrällä miestäni – sen voin ylpeydellä teille vakuuttaa. Niinpä teemmekin parhaamme tarjotaksemme heille edes jotain hupia täällä syrjäkylässä. Hyvä jumala, kuinka tulette ikävystymään, jos jätätte herra Grandet'n luo. Setänne on kauppasielu eikä ajattele muuta kuin viinisatojaan, tätinne on ikävä pikku pyhimys, jonka päähän ei mahdu yhtäkaaka kahta ajatusta, ja orpananne on pieni tyttölepakko, vailla kasvatusta ja seuratapoja, eikä kelpaa muuhun kuin parsimaan pyyhinliinoja.

– Tuo rouva ei ole hullumpia, ajatteli Charles Grandet, vastaten kohteliaisuuksilla naapurinsa kiemailuihin.

– Näyttääpä siltä kuin tahtoisit anastaa itsellesi herra vieraamme, sanoi nauraen paksu suuri pankkiiri.

Kuultuaan tämän huomautuksen vaihtoivat notario ja presidentti pari ilkeämielistä sanaa; mutta pappi katsoi viekkaasti rouva des Grassins'ia kohti ja sanoi otettuaan ajatuksensa vahvikkeeksi annoksen nuuskaa ja tarjottuaan sitä senjälkeen muillekin:

– Kukapa voisi paremmin kuin arvon rouva lausua vieraalle Saumurin tervehdykset?

– Kuinka niin! mitä tarkoitatte? kysyi herra des Grassins.

– Tarkoitan teidän, rouvan, Saumurin kaupungin ja vieraan parasta, herraseni, vastasi viekas vanhus siirtyen lähemmäs Charles'ia.

Kirkkoherra Cruchot ei näköjään ollut koko aikana huomaavinaan Charles'in ja rouva des Grassins'in keskustelua, mutta arvasi kuitenkin hyvin sen sisällön.

– En tiedä, herrani, vieläkö minua muistatte, sanoi, vihdoin Adolf, pakoittautuen mahdollisimman välinpitämättömän näköiseksi. Minulla on kerran ollut ilo olla teidän vastatanssijananne paroni de Nucingenin kutsuissa, ja...

– Muistan vallan hyvin, vastasi Charles, hämmästyneenä siitä, että oli jo joutunut yleisen huomion keskipisteeksi.

– Herra on teidän poikanne? kysyi hän rouva des Grassins'ilta.

Kirkkoherra loi ilkeän silmäyksen äitiin.

– Kyllä, herra, vastasi jälkimäinen.

– Te olitte siis vallan nuorena Parisissa? kysyi Charles nuorelta herra des Grassins'ilta.

– Kysyttekin, virkkoi pappi, me lähetämme lapsemme, Babyloniin heti kohta kun ne vieraantuvat imettäjästä.

Rouva des Grassins loi kirkkoherraan syvän hämmästyneen katseen.

– Täytyy tulla maaseudulle, jatkoi pappi, jos mieli tavata naisia, jotka neljääkymmentä käydessään ovat yhtä nuorekkaita kuin rouva des Grassins, siitä huolimatta, että heidän poikansa

kohta ovat lakitieteen kandidaatteja. Muistanpa vielä kuin eilispäivän sen ajan, jolloin nuoret herrat ja neidit nousivat tuoleilleen nähdäkseen teidän tanssivan, rouvani. Teidän valloituksenne...

– Sinä vanha konna! ajatteli rouva des Grassins. Mahdatkohan arvata tarkoitukseni?

– Näyttääpä siltä kuin olisi täällä mahdollisuuksia valloituksiin, ajatteli Charles, napitti pitkäntakkinsa, pani kätensä liivin aukeamaan ja heitti katseen huoneen päästä päähän, jäljitellen Lord Byronin asentoa Chantreyn tunnetussa maalauksessa.

Se tarkkaavaisuus, jolla isä Grandet oli syventynyt kirjeensä lukemiseen, jäi yhtä vähän notariolta kuin presidentiltä huomaamatta. Molemmat koettivat arvailla kirjeen sisältöä ukon tuskin huomattavista kasvojen väreistä, joita kynttilä valaisi. Tynnyrintekijä saattoi vaivoin säilyttää piirteidensä tavallisen jäykkyyden. Lukija voi arvata, kun hän saa tietää sen sisällön, kuinka kovalle koetukselle ukko Grandet oli pantu:

Veliseni!

Onpa jo kulunut kaksikolmatta vuotta siitä kuin viimeksi toisemme näimme. Minun häissäni tapasimme viime kerran toisemme ja iloisina erosimme kukin haarallemme. Enpä voinut silloin aavistaa, että sinä kerran olisit oleva ainoana tukena sille suvulle, jonka menestyksestä silloin niin suuresti iloitsit. Kun tämä kirje tulee käsiisi, ei minua enää ole olemassa. Olen vararikon edessä, ja sen häpeän yli en jaksa elää. Olen vitkastellut kuilun partaalla toivossa että voisin pelastaa asemani. Nyt täytyy minun hypätä alas kuiluun. Kaksi vararikkoa, vaihtovälittäjäni ja Roguinin, notarioni, on vienyt viime roponi ja nyt olen puilla paljailla. Minun on tuskallista ajatella että olen velkaa enemmän kuin neljä miljoonaa voimatta maksaa saamamiehilleni enempää kuin viisikolmatta sadalta. Onnettomuuden lisäksi on viinieni hinta laskemassa syystä että teidän satonne on ollut niin runsas. Kolmen päivän kuluttua on Pariisi sanova: herra Grandet oli lurjus! Saan viedä häpeällä hiukseni hautaan. Riistan pojaltani hänen nimensä, jonka olen liannut, sekä hänen äitinsä perinnön. Hän ei tiedä mistään, onneton poikani, jota jumaloin. Olemme sanoneet toisillemme hellät jäähyväiset. Kaikeksi onneksi ei poikani huomannut, että viime jäte elinvoimaani lyyhistyi kokoon tuona hetkenä. Onko hän minut kerran kiroova? Veljeni, veljeni, lastemme kirous on hirveä! He voivat vedota meidän tuomiostamme, mutta heidän on peruuttamaton. Grandet, sinä olet vanhempi veljeni, sinun tulee minua auttaa: suojele minun hautaani Charles'in katkerilta sanoilta! Veljeni, jos kirjoittaisin sinulle verelläni ja kyynelilläni, en voisi niillä tulkita niin suurta tuskaa kuin tällä kirjeellä; jos voisin itkeä, jos voisin vuodattaa vereni, olisin jo kohta kuollut enkä kärsisi enää. Nyt kärsin ja katselen kuolemaa kuivin silmin. Sinä olet nyt Charles'in isä. Hänellä ei ole mitään sukulaisia äidin puolelta – itse tiedät, minkätähden. Miksi en ottanutkin huomioon yhteiskunnallisia ennakkoluuloja? Miksi kuulinkin rakkauden ääntä? Miksi meninkin naimisiin hienon herran tyttären kanssa? Charles'illa ei ole mitään sukua. Oi onnetonta, onnetonta poikaani!.. Usko minua, Grandet, en rukoile sinulta apua itselleni – eikähän sinun omaisuutesi riittäisi peittämään kolmen miljoonan vajausta mutta poikani puolesta sinua rukoilen. Minä nostan rukoillen käteni sinua kohti, kuoleman hetkellä uskon sinulle poikani. Ilman tuskaa katselen pistoolejani, ajattellessani, että sinä olet Charles'in isä. Hän piti minusta; olin aina hyvä hänelle, en milloinkaan häneltä mitään kieltänyt – toivon ettei hän ole minua kiroova. Muuten, sinä olet itse näkevä, että hänellä on äitinsä hellä sydän, hän ei ole koskaan tuottava sinulle surua. Poika parka! tottuneena iloon ja loistoon ei hän tunne mitään niistä kieltämyksistä, joita me molemmat olemme kerran kokeneet... Ja nyt on hän rutiköyhä – ja yksin. Niin, kaikki hänen ystävänsä jättävät hänet, ja minä, minä olen syynä hänen häpeäänsä. Ah, toivoisinpa, että käsivarteni olisi kyllin voimakas

lennättääkseen hänet yhdellä heitolla taivaihin, äitinsä luo. Hulluutta! Käännyn takaisin omaan ja Charles'in onnettomuuteen. Olen lähettänyt poikani luoksesi, jotta säälivällä tavalla ilmoittaisit hänelle kuolemastani ja hänen tulevasta kohtalostaan. Ole hänelle isänä, hyvänä isänä. Älä riistä yhdellä iskulla häneltä hänen joutilasta elämäntapaansa. Sillä voisit hänet tappa. Rukoilen häneltä polvillani, ettei hän tekisi minua vastaan vaatimusta äitinsä perintöosasta. Mutta se on tarpeeton pyyntö; hänellä on kunniantuntoa, ja hän käsittää, ettei hän voi liittyä velkojiini. Paljasta hänelle ne kovat elämänehdot, joihin olen hänet saattanut; ja, jos hän säilyttää minut rakkaassa muistossa, sano hänelle minun puolestani, ettei kaikki ole häneltä vielä hukassa. Työ, joka meidät molemmat teki kerran rikkaiksi, voi saattaa hänelle takaisin sen omaisuuden, jonka olen häneltä riistänyt. Ja jos hän tahtoo kuulla isänsä neuvoa, isänsä, joka soisi voivansa jättää hetkeksi poikansa tähden hautansa, lähteköön hän Intiaan. Veljeni, Charles on rehellinen ja rohkea nuorukainen; saata hänet matkaan, sillä hän kuolisi mieluummin kuin jättäisi maksamatta varat, jotka sinä hänelle lainaat, sillä varmaan avustat häntä lainalla – muuten ei omatuntosi jätä sinua rauhaan. Ah, jos ei lapseni saa sinulta hellyyttä, eikä aineellista apua, olen iankaikkisuudessa vaativa Jumalalta kosta kovuudellesi. Jos olisin voinut pelastaa jotain omaisuudestani, olisi minulla ollut oikeus pidättää hänelle joku määrä äitinsä perintö-osasta; mutta viime kuun suoritukset ovat kokonaan tyhjentäneet rahalähteeni. En olisi kuollut epätietoisena lapseni kohtalosta, olisin tahtonut kädenlyönnillä vahvistaa lupauksesi siitä, että pidät Charles'ista huolta – mutta nyt puuttuu minulta siihen aikaa. Kun Charles on matkalla luoksesi, ojennan velkojilleni selvityksen pesäni tilasta. Uskon voivani selkeän kirjaintilan avulla osottaa, etten ole itse aiheuttanut onnettomuuttani. Se täytyy minun tehdä Charles'in tähden. – Hyvästi, veljeni. Olkoon Jumalan siunaus palkkasi siitä holhouksesta, jonka sinulle olen uskonut ja jonka varmaan, luotan siihen, olet ottava vastaan. Lakkaamatta on puolestasi rukoileva yksi ääni siinä valtakunnassa, jonne meidän kaikkien kerran täytyy lähteä, ja jossa minä sinä hetkenä, jona tätä kirjettä luet, jo olen.

Victor-Ange-Guillaume Grandet.

– Mitä juttelettekaan, sanoi isä Grandet, taittaen huolella kirjeen ja pistäen sen liivintaskuunsa. Hän loi veljenpoikaansa pelokkaan, tutkivan katseen, johon hän kätki kaikki mielenliikutuksensa ja suunnitelmansa.

– Oletteko jo lämmitellyt?

– Olen, vallan mainiosti, rakas setä.

– Kas, missä ovat meidän naisväkemme? huudahti setä, unohtaen että veljenpojan piti nukkua hänen luonaan.

Samassa tulivat Eugénie ja rouva Grandet sisään.

– Onko kaikki jo tuolla ylhäällä kunnossa? kysyi tynnyrintekijä, joka jo oli saavuttanut vanhan kylmyytensä.

– Kyllä, isä.

– Siispä voitte antaa, rakas veljenpoikani, jos olette väsynyt, Nanonin näyttää teille tien huoneeseen. Se ei todellakaan ole mikään hienonmaailman huone, mutta te saatte antaa anteeksi köyhälle viinitarhurille, jolla ei aina ole äyriäkään kukkarossa. Verot nielevät kokonaan pienet tulomme.

– Emme tahdo olla vaivaksi, Grandet, sanoi pankkiiri. Teillä on varmaan paljon juteltavaa veljenpoikanne kanssa. Toivotamme siis hyvää iltaa. Huomenna näemme toisemme.

Nyt nousi koko seura ja kaikki tekivät lähtöä, kukin omaan totuttuun tapaansa. Vanha notario etsi oven nurkasta lyhtynsä ja tarjoutui saattamaan Grassins'it kotia. Rouva des Grassins ei ollut

varustautunut siltä varalta, että illanvietto loppuisi ennen aikaansa ja hänen palvelijansa ei sentähden ollut vielä saapunut.

- Suonette minulle kunnian tarjota teille käsivarteni? sanoi abbé Cruchot rouva des Grassins'ille.
- Kiitos. Minulla on poikani, vastasi tämä kuivasti.
- Naisten ei tarvitse peljätä minun seurassani, sanoi kirkkoherra.
- Anna toki käsivartesi herra Cruchot'lle, sanoi rouvalle hänen miehensä.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «Литрес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на Литрес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.